

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 79

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Heini Kainulainen (toim.)

RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ TÖRKEISSÄ HUUMAUSAINERIKOKSISSA

ENGLISH SUMMARY

SANCTIONING OF AGGRAVATED NARCOTICS OFFENCES

Helsinki 2007

ESIPUHE

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan rangaistuskäytäntöä törkeissä huumausainerikoksissa. Hankkeen suunnittelemiseen ja toteuttamiseen osallistuivat Heini Kainulainen, Mirka Smolej, Aarne Kinnunen ja Ville Hinkkanen. Tutkimusta varten kerättiin Helsingin hovioikeudesta ehdottomaan vankeuteen johtaneista törkeistä huumausainerikoksista kaikki tuomiot vuodelta 2005. Tämän aineiston hankkimisessa avusti Jussi Leppälä. Käsikirjoitusta tai sen osia ovat kommentoineet Ville Hinkkanen, Päivi Honkatukia, Tapio Lappi-Seppälä, Leena Metsäpelto ja Johanna Niemi-Kiesiläinen. Osastosihteeri Eira Mykkänen huolehti julkaisun taitosta ja graafisesta asusta. Englanninkielisen tiivistelmän laati Mirka Smolej.

Helsingissä 8. päivänä kesäkuuta 2007

Heini Kainulainen
tutkija, OTL
Alkoholitutkimussäätiö

SISÄLLYS

1	JOHDANTO, <i>Heini Kainulainen</i>	1
	<i>Heini Kainulainen</i>	
2	OIKEUDELLISET SÄÄNNÖKSET	3
2.1	Törkeä huumausainerikos	3
	<i>Suuri määrä</i>	4
	<i>Erittäin vaarallinen huumausaine</i>	5
	<i>Muut perusteet</i>	6
2.2	Huumausainerikoksen tekotavat	7
2.3	Rangaistuksen määräämiseen vaikuttavista seikoista	9
	<i>Suuren määrän alaraja tuomioistuinkäytännöissä</i>	10
	<i>Uusia erittäin vaarallisia aineita</i>	11
	<i>Huumausaineen pitoisuus</i>	12
	<i>Heini Kainulainen & Aarne Kinnunen</i>	
3	POLIISIN TIETOOIN TULLEET HUUMAUSAINERIKOKSET	13
3.1	Rikosten piirteistä	13
3.2	Törkeästä huumausainerikoksesta epäilty henkilöt	16
3.3	Huumausainemarkkinoiden toiminnasta	16
	<i>Oheisrikollisuudesta</i>	18
3.4	Markkinoilla liikkuvat aineet	18
	<i>Pitoisuuksista</i>	22
	<i>Hinnoista</i>	22
3.5	Rikosprosessin eteneminen törkeissä huumausainerikoksissa	23
	<i>Heini Kainulainen</i>	
4	KÄRÄJÄOIKEUKSIEN KÄSITTELEMISTÄ	
	HUUMAUSAINERIKOKSISTA	25
4.1	Syytetyt	25
4.2	Rangaistuksista kaikissa huumausainerikoksissa	27
4.3	Törkeät huumausainerikokset	28
	4.3.1 Ehdollinen vai ehdoton vankeus	28
	4.3.2 Keskirangaistukset	30
	4.3.3 Rangaistuksen mittaamisesta	31
	4.3.4 Ehdollisen vankeuden pituudesta	32
	4.3.5 Pitkät vankilarangaistukset	32
4.4	Muutoksenhakemisesta	34
	<i>Heini Kainulainen & Mirka Smolej</i>	

5	TÖRKEÄT HUUMAUSAINERIKOKSET HELSINGIN HOVIOIKEUDESSA	37
5.1	Kerätystä aineistosta	37
5.2	Hovioikeuden käsittelystä.....	39
	<i>Valittaja</i>	40
	<i>Valituksen sisällöstä</i>	40
5.3	Muutoksenhaun tulokset	42
	<i>Muutetut tuomiot</i>	43
5.4	Törkeistä huumausainerikoksista tuomitut henkilöt	45
5.5	Huumausainerikosten piirteistä.....	47
	<i>Huumausaineen laatu ja määrä</i>	48
	<i>Ainemäärien kasvu</i>	50
5.6	Oikeudellisesta arvioinnista.....	51
	<i>Ainemäärän vaikutus rangaistuksen pituuteen</i>	52
6	TUTKIMUSTULOKSET, <i>Heini Kainulainen</i>	55
	LÄHTEET	59
	LIITETAULUKOT	63
	SUMMARY	67

1 JOHDANTO *Heini Kainulainen*

Huumausainetilanne vakavoitui Suomessa 1990-luvun puolivälin jälkeen. Ilmiötä on kutsuttu toiseksi huumausaineaalloksi, jonka aikana huumeiden käyttö ja sen aiheuttamat haitat kasvoivat uusiin mittasuhteisiin. Huumeiden kysyntä ja tarjonta lisääntyi. Nuoret raportoivat kyselyissä aikaisempaa useammista huumekokeiluista. Uusia aineita ilmestyi markkinoille ekstaasin, poltettavan heroiinin ja korvaushoidossa käytettävän Subutexin muodossa. Suonensisäinen käyttäminen lisääntyi, minkä seurauksena käyttäjien keskuudessa levisi useita eri tartuntatautiepidemioita. Myös huumekuolemat lisääntyivät.

Muuttunut huumausainetilanne näkyi rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Huumausainerikosten lukumäärä kasvoi voimakkaasti. Takavarikoitu ainemäärä moninkertaistui. Poliisin arvion mukaan huumausainerikollisuus sai aikaisempaa selvempiä järjestäytyneen rikollisuuden piirteitä ja sen kytkökset kansainvälisiin liigoihin syvenivät. Huumausainetilanteen vakavoituminen näkyi rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän puolella, mistä yhtenä osoituksena voi pitää kasvanutta vankilukua. 2000-luvulla tilanne on selvästi rauhoittunut, mutta huumeiden aiheuttamat haitat ovat jääneet aikaisempaa korkeammalle tasolle.¹

Tässä tutkimuksessa selvitetään rangaistuskäytäntöä törkeissä huumausainerikoksissa. Seuraamuskäytäntöä huumausainerikoksissa on tutkittu aikaisemmin, mutta päähuomio on ollut huumeiden käyttäjiin kohdistuvassa kontrollissa (Kainulainen 1999; Kainulainen 2006a). Nyt käsillä olevassa raportissa hyödynnetään aiemmin kerättyä aineistoa käräjäoikeuksien käsittelemistä törkeistä huumausainerikoksista. Rangaistuskäytäntöä tutkitaan myös oikeustilastojen perusteella. Tällöin havaitaan, että törkeissä huumausainerikoksissa on tuomittu varsin pitkiä vankilarangaistuksia. Käräjäoikeuksien antamista ehdottomista tuomioista valittaminen on yleistä, minkä takia päätettiin kerätä uusi aineisto Helsingin hovioikeuden vuonna 2005 käsittelemistä törkeistä huumausainerikoksista. Tämän aineiston avulla on mahdollista muodostaa tarkempi kuva seuraamusharkinnassa vaikuttaneista seikoista. Samalla voidaan selvittää, kuka haki muutosta, mihin seikkoihin oltiin tyytymättömiä ja miten valitus käsiteltiin. Erityisen kiinnostavaa on saada tietoa siitä, kuinka usein hovioikeus muutti käräjäoikeuden antamaa tuomiota. Raportissa lähdetään liikkeelle selvittämällä ensin oikeudellisten säännösten sisältöä.

¹ Huumausainetilanteen kehityksestä koosteet löytyvät Stakesin vuosittain julkaisemista Huumausainetilanne Suomessa -raporteista. Ks. esim. Rönkä & Salonen 2006.

2 OIKEUDELLISET SÄÄNNÖKSET

Heini Kainulainen

Huumausainerikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin perusteellisesti 1990-luvun alussa. Rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetun keskittämisperiaatteen mukaisesti kaikki vankeusuhan sisältävät säännökset haluttiin siirtää rikoslakiin. Tämän periaatteen noudattamista pidettiin erittäin tärkeänä huumausainerikoksissa, koska kyse oli aikamme keskeisestä rikollisuudesta, joka saattoi johtaa hyvinkin ankariin rangaistuksiin. Hallituksen esityksessä (180/1992, 4) todettiin, että tarkistamalla rangaistussäännöksiä huumausainerikoksissa pyritään saamaan ne nykyistä paremmin vastaamaan rikosoikeudellisia periaatteita, suhteuttamaan eri tekojen rangaistustaso niin keskenään kuin suhteessa muiden rikosten rangaistuksiin ja kohdentamaan rangaistavuus kriminaalipoliittisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Huumausainerikoksista säädetään rikoslain 50 luvussa. Huumausainerikokset on nykyisin porrastettu kolmeen eri törkeysasteeseen niiden vakavuuden mukaisesti. Huumausainerikoksen perusmuodossa kriminalisoidaan huumausaineen laitton valmistaminen, maahantuonti, maastavienti, kuljettaminen, levittäminen ja hallussapitäminen. Rangaistuksena on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. (RL 50:1.) 1.9.2001 lähtien huumausaineen käyttäminen ja vähäisen määrän hallussapito tai hankkimisen yrittäminen omaa käyttöä varten on rangaistu huumausaineen käyttörikoksena, josta voi seurata sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta (RL 50:2a). Törkeän huumausainerikoksen tunnusmerkistöä käsitellään seuraavaksi yksityiskohtaisesti. Rikoslaita löytyy lisäksi säännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä (RL 50:3–4). Vuonna 2006 tehtiin pieniä muutoksia rikoslain 50 lukuun, jolloin lisättiin muun muassa uusi rikosnimike törkeän huumausainerikoksen edistämisestä (L 928/2006).

2.1 Törkeä huumausainerikos

Huumausainerikos on törkeä, jos joku rikoslaissa määritellyistä ankaroittamisperusteista on käsillä ja tekoa voidaan myös kokonaisuutena arvostellen pitää törkeänä. Ankaroittamisperusteita on viisi. Huumausainerikos on törkeä, jos 1) rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, 2) rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, 3) rikoksentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, 4) rikoksella

aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai 5) huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Rikoksen pitää lisäksi olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistuksena on vähintään vuosi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. (RL 50:2.)

Korkea rangaistusasteikko. Törkeän huumausainerikoksen enimmäisrangaistus on varsin korkea. Hallituksen esityksen (180/1992, 14) mukaan näin korkeaa rangaistusasteikkoa tarvitaan kaikkein törkeimpiä ja vaarallisempia rikoksia varten. Sitä puolsi myös pohjoismaisen lainsäädännön yhtenäisyyden tarve.² Seuraavaksi käydään tarkemmin läpi laissa mainittuja eri kvalifiointiperusteita.

Suuri määrä

Huumausainerikos on törkeä, jos rikoksen kohteena on suuri määrä huumausainetta. Rikoslain 50 lukua säädettäessä hallituksen esityksessä ei ryhdytty tarkasti määrittelemään, mikä voisi olla eri huumausaineissa laissa tarkoitettu suuri määrä. Esityksessä todettiin, että suurta määrää ei voida ilmaista täsmällisesti esimerkiksi kiloissa, koska se vaihtelee aineittain ja merkitystä on myös käsillä olevan aineen pitoisuudella. Eri huumeita voitaisiin suhteuttaa toisiinsa esimerkiksi tarkastelemalla aine-erästä saatavia tavanomaisia kerta-annoksia. (HE 180/1992, 22.)

Hallituksen esityksessä tuotiin ilmi, että Suomessa törkeäksi huumausainerikokseksi oli katsottu jo parin hasiskilon maahantuonti. Tätä pidettiin sinänsä perusteltuna maamme pienillä huumausainemarkkinoilla. Toisaalta oli alkanut paljastua yhä enemmän tapauksia, joissa Suomea oli käytetty vain läpikulkumaana. Tästä syystä hallituksen esityksen mukaan suuren määrän rajaa arvioitaessa pitäisi yhä enemmän kiinnittää huomioita kansainväliseen mittapuuhun, sillä Euroopan markkinoilla satojen kilojen takavarikot olivat suhteellisen tavallisia. (HE 180/1992, 22.)

² Kaikissa muissa Pohjoismaissa tunnettiin vastaava kymmenen vuoden enimmäisrangaistus. Tosin Norjassa törkeille huumausainerikoksille oli kolme erilaista asteikkoa, joista yksi ulottui korkeimmillaan aina 21 vuoteen asti. HE 180/1992, 14.

Erittäin vaarallinen huumausaine

Huumausainerikos voi olla törkeä, jos sen kohteena on ”erittäin vaarallista huumausainetta”. Laista löytyy huumausaineen vaarallisuusarviointia koskeva määritelmä, jossa tarkastellaan kolmea erilaista aineeseen liitettyä ominaisuutta. Huumausaineen käyttämiseen pitää liittyä 1) virheellisestä annostelusta johtuva hengenvaara, 2) lyhytaikaisestakin käytöstä johtuva vakava terveydellisen vaurion vaara tai 3) voimakkaat vieroitusoireet. (Ks. RL 50:5.2.)

Säädettäessä rikoslain 50 lukua havainnollistettiin näitä eri ryhmiä käymällä läpi eri huumausaineiden käytön aiheuttamia seurauksia. Hallituksen esityksessä (180/1992) nostettiin esille heroini, amfetamiini, kokaiini, LSD, crack ja oopium.³

Heroinin katsottiin aiheuttavan *hengenvaaran*, koska sen tavalliseen käyttämiseen liittyy yliannostuksesta johtuva kuolemanvaara.⁴ Lyhytaikaisen käytön aiheuttama *terveysvaara* voi tarkoittaa keskushermoston vaurioitumista, mihin ei tarvita LSD:n tai crackin kohdalla kuin yksi tai muutama käyttökerta. Kyse voi olla myös muun elimistön vaurioitumisesta, minkä saa aikaiseksi suhteellisen lyhytkestoisella amfetamiinin tai kokaiinin käyttämisellä. (Mt., 26.)

Voimakkaiden vieroitusoireiden katsottiin olevan seurausta aineisiin syntyneestä fyysisestä riippuvuudesta. Laissa haluttiin kuitenkin käyttää termiä vieroitusoireet, koska riippuvuus voi olla luonteeltaan myös henkistä tai sosiaalista. Vieroitusoireet ilmenevät helpommin havaittavina kipuja tuskatiloina, jolloin mainittiin esimerkkinä oopiumista valmistetut huumausaineet. (Mt., 26.)

Hallituksen esityksen mukaan tätä säännöstä oli tarkoitus tulkita aineen ominaisuuksien, eikä käyttäjässä itsessään ilmenevien seurausten perusteella. Vaikka joku henkilö onnistuisi käyttämään huumetta pidemmän ajanjakson kuluessa ilman terveydellisiä vaurioita, se ei vielä tekisi aineesta vaaratonta. Toisaalta säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettaviksi tilanteissa, joissa huumeiden käyttämiseen voi hyvinkin liittyä terveydellisen vaurion vaara. Esimerkkinä mainittiin odottavan äidin huumeiden käyttö. (Mt., 26.)

Hallituksen esityksessä ei ryhdytty luettelemaan niitä aineita, jotka eivät ole erittäin vaarallisia. Vain kannabiksesta löytyi tällainen maininta (mt., 22).

³ Lähes kaikkia näistä aineista on vuonna 1972 säädetyssä huumausainelain (41/1972) voimaantulosta lähtien pidetty erittäin vaarallisina huumeina ks. Kainulainen 2000, 21.

⁴ Tämän toteamuksen on katsottu sulkevan pois sekakäytöstä aiheutuvan vaaran ks. esim. KKO 2004:127.

Muut perusteet

Huumausainerikoksen törkeysarvostelussa on huumausaineen määrän ja laadun lisäksi kiinnitettävä huomiota myös taloudellisen hyödyn tavoitteluun, rikoksenteekijöiden järjestäytymiseen, vaaran aiheuttamiseen terveydelle tai hengelle tai huumeiden levitystapaan.

Taloudellisen hyödyn tavoittelu. Huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu kulkee usein käsi kädessä huumausaineen suuren määrän kanssa. Tästä poikkeuksena voi olla kyse markkinoilla liikkuvasta erityisen arvokkaasta huumausaineesta, jolloin pienienkin määrien levittämällä voidaan saada huomattavaa taloudellista hyötyä. Toisena esimerkkinä hallituksen esityksessä mainittiin tilanne, jossa laajamittaiseen toimintaan pyrkinyt rikoksenteekijä olisi jäänyt toimintansa alkumetreillä kiinni ehtimättä käsitellä vielä suurta huumemäärää.⁵

Järjestäytyneisyys. Jos rikoksenteekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, kysymys voi olla törkeästä huumausainerikoksesta. Hallituksen esityksessä (180/1992, 22–23) todettiin, että pelkkä toimiminen yhdessä muiden kanssa ei ole riittävää. Esityksessä tuotiin ilmi, että Suomessa ei ole avointa katukauppaa, vaan aineita hankitaan yleensä luottamuksellisten suhteiden välityksellä. Tästä syystä toiminta yhdessä muiden ihmisten kanssa huumeita liikuteltaessa on yleistä. Hallituksen esityksen mukaan huumausainerikoksia selvitettäessä saattaa jälkikäteen vaikuttaa siltä, että toiminta olisi ollut organisoitua yhden toimiessa maahantuoja, toisen välittäessä aineen käyttäjille. Kvalifiointiperusteen täyttyminen kuitenkin edellyttää, että rikoksenteekijöiden on pitänyt etukäteen organisoitua ryhmäksi, jossa heillä on eriytnyt työnjako ja suunnitelma laajamittaisesta rikollisesta toiminnasta. Tällöin esimerkiksi kuriiri voi syyllistyä törkeään huumausainerikokseen tuodessaan vain pienen huume-erän maahan.⁶

Terveyden tai hengen vaara. Törkeysarvostelussa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, onko huumausainerikoksella aiheutettu usealle ihmiselle vakavaa hengen tai terveyden vaaraa. Tämä laissa mainittu peruste täydentää huumausaineiden vaarallisuusarviointia. Kysymys voi olla esimerkiksi epäpuhtaasta huumausaineesta. Hallituksen esityksen (180/1992, 23) mukaan aiheutetun vaaran tulee kuitenkin korkean rangaistusasteikon takia olla konkreettista. (Ks. myös Nuutila 2002, 1471.)

⁵ Ks. HE 180/1992, 22. Ks. myös Nuutila 2002, 1470; Frände et al. 2006, 832.

⁶ Ks. myös Nuutila 2002, 1470–1471; Frände et al. 2006, 832.

Alaikäiset tai muu häikäilemättömyys. Viimeisenä kvalifiointiperusteena laissa mainitaan huumausaineen levittäminen alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Hallituksen esityksen mukaan alaikäisiä pitää erityisesti pyrkiä suojelemaan huumausaineilta. Muu häikäilemätön toiminta voisi aktualisoitua esimerkiksi levitettäessä huumausaineita kokemattomille käyttäjille niin paljon, että virheellisestä annostelusta voisi aiheutua kohdallakkaat seuraukset. (HE 180/1992, 23.) Tai jos huumeita levitettäisiin ilmaiseksi tai polkuhintaan uusien asiakkaiden hankkimiseksi (ks. Nuutila 2002, 1471).

Teon kokonaisarvostelu. Jotta huumausainerikos on törkeä, pitää vähintään yhden edellä mainituista kvalifiointiperusteista täyttyä. Tämän lisäksi teon tulee kokonaisuutena arvostellen olla törkeä. Esimerkiksi pelkkä erittäin vaarallisen huumausaineen käsillä oleminen ei tee rikoksesta törkeää. Hallituksen esityksessä (180/1992) suljettiin törkeän rikoksen soveltamisalan ulkopuolelle huumausaineen käyttäminen tai henkilön omaan käyttöön liittyvät vähäiset huumausainerikokset. Hallituksen esityksessä (mt., 23) todettiin, että jos henkilö on pelkästään käyttänyt erittäin vaarallista huumausainetta, pitänyt sitä hallussaan omaa käyttöönsä varten tai luovuttanut siitä pienen määrän toiselle käyttäjälle, kyse ei ole kokonaisuutena arvostellen törkeästä huumausainerikoksesta.

Korkein oikeus otti ratkaisussaan (2006:59) kantaa siihen, oliko huumausainerikosta pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Tapauksessa henkilö (A) oli piilottanut 316 Subutex-tablettia jääkaapin sokkeliin. A:n mukaan tabletit olivat hänen omaa käyttöönsä varten, sillä hän oli aikaisemmin ollut vieroitushoidossa ja käytti itse useamman tabletin vuorokaudessa. Korkeimman oikeuden mukaan tablettien piilottaminen, niiden korkea katukauppa-arvo ja A:n hallusta löytyneet runsaat käteisvarat viittasivat kuitenkin siihen, että kaikki tabletit eivät olleet vain A:n omaa käyttöä varten. Tästä syystä teon katsottiin olevan kokonaisuutena arvostellen törkeä. Leena Metsäpellon (2007a, 29) mukaan teon kokonaisarvostelu nousi tässä tapauksessa esille, koska Subutex-tablettien lukumäärää tarkasteltaessa liikuttiin varsin lähellä törkeän huumausainerikoksen alarajaa.

2.2 Huumausainerikoksen tekotavat

Törkeän huumausainerikoksen erilaiset tekotavat löytyvät perustunnusmerkistön mukaisesta huumausainerikoksesta, jossa ne on ryhmitelty neljän eri kohdan alle. Kysymys voi olla huumausaineen laittomasta 1) val-

mistamisesta tai viljelemisestä, 2) salakuljettamisesta, 3) levittämisestä tai 4) hallussapitämisestä tai hankkimisen yrittämisestä (RL 50:1). Seuraavaksi käydään lyhyesti läpi näitä laissa mainittuja eri tekotapoja.

Valmistaminen tai viljeleminen. Huumausaineen laitton valmistaminen tai sen yrittäminen on rangaistavaa. Käytännössä kyse voi olla hyvin monista erilaisista menetelmistä, joiden avulla pystytään valmistamaan huumetta. Koska yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon, täytyisi huumausainerikos esimerkiksi tapauksissa, joissa amfetamiinin kemiallinen valmistusprosessi syystä tai toisesta epäonnistuisi. Huumausainerikokseen syyllistytään myös viljeltäessä tai yritettäessä viljellä oopiumunikkoa, kokapensasta tai hampua käytettäväksi huumausaineena tai sen raaka-aineena.⁷

Salakuljetus. Huumausaineen laitton maahantuonti, maastavienti, kuljettaminen tai kuljetuttaminen tai minkä tahansa muun laissa mainitun tekomuodon yrittäminen on rangaistavaa huumausainerikoksena. Huumeiden salakuljettaminen edellyttää tietoisuutta siitä, että kyse on huumausaineesta. Korkeimman oikeuden ratkaistavana on ollut tapauksia, joissa henkilö on kiistänyt tienneensä kuljettamansa lastin sisältöä tai hän on ainakin luullut sitä joksikin miedommaksi huumausaineeksi (ks. esim. KKO 2006:64). (Ks. myös Nuutila 2002, 1457.)

Levittäminen. Huumausaineen laitoin myyminen, välittäminen, toiselle luovuttaminen tai muulla tavoin levittäminen tai sen yrittäminen on huumausainerikos. Käytännössä hyvin monenlaisen toiminnan on katsottu kuuluvan tämän tunnusmerkistön piiriin. Kysymys voi olla huumeiden tarjoamisesta ostettavaksi tai nautittavaksi ilmaiseksi, ostajan hankkimisesta aine-erälle tai jopa pelkän säilytyslokeron avaimen hankkimisesta. Myötävaikutus huumeiden levityskuviossa voi tulla rangaistavaksi myös avunantona.⁸

Hallussapitäminen tai hankkimisen yrittäminen. Huumausainerikoksen tunnusmerkistössä mainitaan viimeisenä kohtana aineen hallussapitäminen tai hankkimisen yrittäminen. Hallussapitäminen ei edellytä huumeen konkreettista hallintaa, vaan riittävää on, että aine on henkilön määräysvallassa. Korkein oikeus on katsonut, että kun aine on ollut noudettavissa jostain tietyistä paikasta, se on ollut laissa tarkoitettulla tavalla hallussapitämistä, vaikka henkilö ei olisi missään vaiheessa käsitellyt ainetta omin käsin.

⁷ Ks. HE 180/1992, 20; Nuutila 2002, 1455–1456; Frände et al. 2006, 810.

⁸ Ks. HE 180/1992, 21; Nuutila 2002, 1458; Frände et al. 2006, 814.

Huume on saattanut olla esimerkiksi kätkeytyneenä maahan (KKO 1994:64). Tekijällä ei myöskään tarvitse olla yksinomaista oikeutta tai hallintaa huumausaineeseen.⁹

Yhdessä korkeimman oikeuden käsittelemässä tapauksessa henkilön katsottiin syyllistyneen huumausaineen hallussapitämiseen hänen tietäessä tarkan kätköpaikan, josta aine oli noudettavissa. Henkilö oli voinut saamansa toimeksiannon tai asemansa perusteella tosiasiallisesti määrätä, milloin ja kenen toimesta aine haetaan kätköstä. Korkeimman oikeuden mukaan se, että henkilö ei osallistunut aineen varsinaiseen käsittelemiseen, ei vähentänyt hänen syyllisyyttään. (KKO 2001:91.)

Hankkimisen yrityksestä on kyse kun henkilö ei ole onnistunut saamaan ainetta haltuunsa. Henkilön syyksi luetaan kuitenkin koko se huumausainemäärä, jota henkilö yritti saada haltuunsa. Esimerkiksi yhdessä korkeimman oikeuden (2002:5) ratkaisemassa tapauksessa henkilö tavoitteli 100 gramman amfetamiinilastia, mutta hän onnistui hankkimaan siitä 80 grammaa. Rangaistusta mitattaessa rikoksen kohteena pidettiin kuitenkin 100 gramman amfetamiinierää.

2.3 Rangaistuksen määräämiseen vaikuttavista seikoista

Huumausainerikoksissa rangaistusta määrättäessä seuraamusharkinnassa tehdään selkeä erottelu sen välillä, onko kysymys henkilön omasta huumeiden käyttämisestä vai onko hän osallistunut huumeiden levittämiseen. Huumeiden käyttäminen ja siihen liittyvä pienimuotoinen toiminta johtaa käytännössä verrattain lievään seuraamukseen, kun taas huumeiden levittämiseen suhtaudutaan huomattavasti ankarammin.¹⁰

Tämän jälkeen rangaistusta määrättäessä huumausainerikoksista keskeisiä tekijöitä ovat huumausaineen laatu ja määrä. Törkeissä huumausainerikoksissa huumausaineen suuri määrä vaikuttaa paitsi yhtenä kvalifiointiperusteena, myös muuten rangaistusta mitattaessa. Tuomioistuinkäytännöissä merkitystä on annettu myös muille tekijöille, kuten toiminnan laa-

⁹ Ks. HE 180/1992, 21; Nuutila 2002, 1458–1459; Frände et al. 2006, 815.

¹⁰ Ks. esim. Kainulainen 1999. Ks. myös Helsingin käräjäoikeuden huumausainerikosten rangaistustaulukko 1999; Laatuhanke 2003, 63–64.

juudelle, kestolle, suunnitelmallisuudelle, taloudellisen hyödyn tavoittelemiselle ja rikoksentekijän asemalle huumausaineiden levityskuviossa.¹¹

Taulukot apuna. Huumausainerikoksissa mittaamisen apuvälineenä voidaan käyttää taulukoita. Helsingin käräjäoikeus on 1960-luvulta lähtien käsitellyt varsin suuren osan Suomessa ilmi tulleista huumausainerikoksista. Tästä syystä sen tekemistä ratkaisuista on vähitellen muodostunut koko maata ohjaavia käytäntöjä. Tiedot on koottu taulukoksi, jossa on eroteltu tunnetuimmat huumausaineet, niiden määrät ja seuraamukset. Rangaistus-taulukko on tarkoitettu mittaamisen lähtökohdaksi, sillä teon yksittäisillä piirteillä on aina merkitystä. Taulukot ovat kuitenkin saattaneet yhdenmu-kaistaa rangaistuskäytäntöä huumausainerikoksissa.

Seuraamusharkintaan liittyviä kysymyksiä on käsitelty myös hovioi-keuksien laatuhankeissa.¹² Vuonna 2006 muodostettiin osana Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeita työryhmä käsittelemään rangaistuskäytäntöä huumausaine-, lääke- ja dopingrikoksissa. Työryhmän työskentelyyn osal-listui tuomareita käräjä- ja hovioikeuksista, syyttäjiä ja asianajaja.¹³ He valmistelivat uuden suosituksen huumausainerikosten rangaistuksista. Ver-rattuna aikaisempaan Helsingin käräjäoikeuden vuonna 1999 laatimaan taulukkoon uuteen vuoden 2006 rangaistustaulukkoon tehtiin pieniä tarkis-tuksia. Tärkeän huumausainerikoksen tunnusmerkistön täyttymisessä kiin-nostava kysymys on *suuren määrän alarajan* määrittelemine eri huu-mausaineissa.

Suuren määrän alaraja tuomioistuinkäytännöissä

Laista tai lain esitöistä ei löydy täsmällisiä ohjeita siitä, mitä määrää olisi pidettävä eri huumausaineissa suurena määränä. Tämä kysymys on jätetty oikeuskäytännössä ratkaistavaksi. Helsingin käräjäoikeuden tekemistä rat-kaisuista on muodostunut käytäntöjä siinä, mikä on suuren määrän alin raja eri huumausaineissa. Toisaalta on syytä huomata, että suuren määrän raja on vaihdellut eri vuosikymmeninä. Esimerkiksi hasiksessa törkeään huu-mausainerikokseen vaadittiin 1970-luvulla 800–1 000 grammaa, kun taas 1980-luvulla riitti noin puoli kiloa. 1990-luvulta lähtien raja on taas ollut kilossa. Rajat saattavat vaihdella myös jonkin verran paikkakunnittain.

¹¹ Ks. myös Laatuhanke 2003, 66–69; Metsäpelto 2005, 442; Tapani & Tolvanen 2006, 28; Metsäpelto 2007b, 35.

¹² Tuloksia on raportoitu mm. useissa Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhankeiden tuot-tamissa työryhmäraporteissa ks. Laatuhanke 2002, 68 ss.; Laatuhanke 2003, 62 ss.

¹³ Ks. Laatuhanke 2006, 1–2.

Suuren määrän alarajan ylittymistä arvioitaessa merkitystä on annettu sille, onko henkilön hallussa ollut yhdellä kertaa suuri huumelasti vai onko hän käsitellyt pidemmän ajanjakson kuluessa pienempiä aine-eriä. Tuoreimman Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeen yhteydessä muodostetun rangaistustaulukon mukaan henkilö voidaan tuomita törkeästä huumausainerikoksesta, jos hän on samalla kertaa käsitellyt noin kiloa hasista, 100 grammaa amfetamiinia, 300 ekstaasi- tai LSD-tablettia tai 15 grammaa heroiinia. Taulukossa otetaan kantaa myös buprenorfiinivalmisteisiin (yleisemmin Subutex 8 mg), jossa raja on laitettu 250 tabletin kohdalle. Kokaiinia pitäisi puolestaan olla 30 grammaa. (Ks. Laatuhanke 2006: Huumauserikosten rangaistussuositus.)

Tavanmukaisiksi käyttöannoksiksi muutettuna edellä mainitut määrät muodostavat satoja ja jopa tuhansia käyttöannoksia (ks. myös Nuutila 2002, 1469). Taulukossa on arvioitu, että yhdestä grammasta hasista saisi 2–3 kerta-annosta, amfetamiinin kerta-annos olisi 0,2 grammaa, ekstaasissa yksi tabletti ja Subutexissa suonensisäisesti käytettynä yhdestä tabletista saisi 4 kerta-annosta. Heroiinin käyttöannos olisi suonensisäisesti käytettynä 0,05 grammaa, mutta poltettaessa 0,1 grammaa. Käytännössä eri käyttäjien väliset kulutustottumukset vaihtelevat huomattavasti samankin aineen suhteen. Varsinkin vahvemmissa huumausaineissa pitkäkestoisen käytön seurauksena henkilö pystyy toleranssin kasvun takia käyttämään hyvin huomattavia päivittäisannoksia.¹⁴

Uusia erittäin vaarallisia aineita

Huumausaineen vaarallisuuteen joudutaan oikeuskäytännössä ottamaan kantaa aina sitä mukaa, kun uusia aineita ilmestyy markkinoille. Nuorten keskuudessa levisi 1990-luvulla ekstaasin käyttäminen, mikä näkyi pian myös poliisin kiinni saamissa käyttäjissä (ks. esim. Salasuo 2004, 137). Alioikeuskäytännöissä ekstaasia ehdittiin vuosikausia pitää erittäin vaarallisenä huumausaineena ennen kuin asiasta saatiin korkeimman oikeuden ratkaisu (Metsäpelto 2005a, 441). Ratkaisussaan (2005:56) se vahvisti tämän kannan. Korkein oikeus (2004:12) katsoi myös buprenorfiinia sisältävän reseptilääkkeen, Subutexin, kuuluvan samaan sarjaan. Ratkaisussaan (2006:58) se otti uudelleen kantaa Subutexiin ja päätyi siihen, että rangais-

¹⁴ Kannabiksen vaihtelevista annosteluista eri käyttäjillä ks. Hakkarainen et al. 2006, 590–591. Huumelääkkeiden väärinkäyttötapoja on pyritty arvioimaan muutamissa tuomioistuinten käyttöön toimitetuissa lääkäreiden laatimissa lausunnoissa ks. esim. KKO 2005:62, 2006:58.

tusta mitattaessa sitä ei ole perusteltua täysin rinnastaa amfetamiiniin. (Ks. myös Metsäpelto 2007a.)

Huumausaineen pitoisuus

Tarkasteltaessa eri huumausaineita oikeuskäytännössä merkitystä on annettu myös rikoksen kohteena olevan aineen voimakkuudelle. Korkein oikeus on useissa ratkaisuissaan todennut, että rangaistusta mitattaessa on kiinnitettävä huomiota huumausaineen pitoisuuteen ainakin silloin, kun se selvästi poikkeaa tavanomaisesta. Ratkaisuista voidaan tiivistää periaate, jonka mukaan korkea tai alhainen pitoisuus verrattaessa katukaupassa yleisesti liikkuvien aineiden vahvuuteen vaikuttaa vastaavalla tavalla rangaistusta alentavasti tai korottavasti. (Ks. esim. KKO 2002:5, 2004:73, 2006:82.)

Korkea pitoisuus lisää niin ikään rikoksesta saatavaa taloudellista hyötyä, sillä puhtaammasta aineesta voidaan periä korkeampaa hintaa tai sitä laimentamalla saadaan enemmän kaupattavaa ainetta (ks. KKO 2004:73, 2006:51, 2006:82). Koska vahvojen huumeiden ”jatkaminen” on mahdollista, voidaan tämä ottaa huomioon arvioitaessa rikoksen kohteena olevan aineen määrää. Korkein oikeus onkin muutamissa ratkaisuissaan laskenut, miten suuri huumemäärä olisi käsillä laimentamisen jälkeen.

Yhdessä tapauksessa rikoksen kohteena oli noin 184 grammaa 66–68 painoprosentin vahvuista amfetamiinia. Korkeimman oikeuden mukaan huumeiden käyttäjätasolla aineen pitoisuus vaihteli 20–40 prosentin välillä, mutta normaalivahvuus oli noin 25 prosenttia. Jos rikoksen kohteena ollut amfetamiinimäärä olisi laimennettu tämän vahvuiseksi, kyse olisi ollut lähes puolesta kilosta amfetamiinia. (KKO 2008:82. Ks. myös KKO 2004:73.)

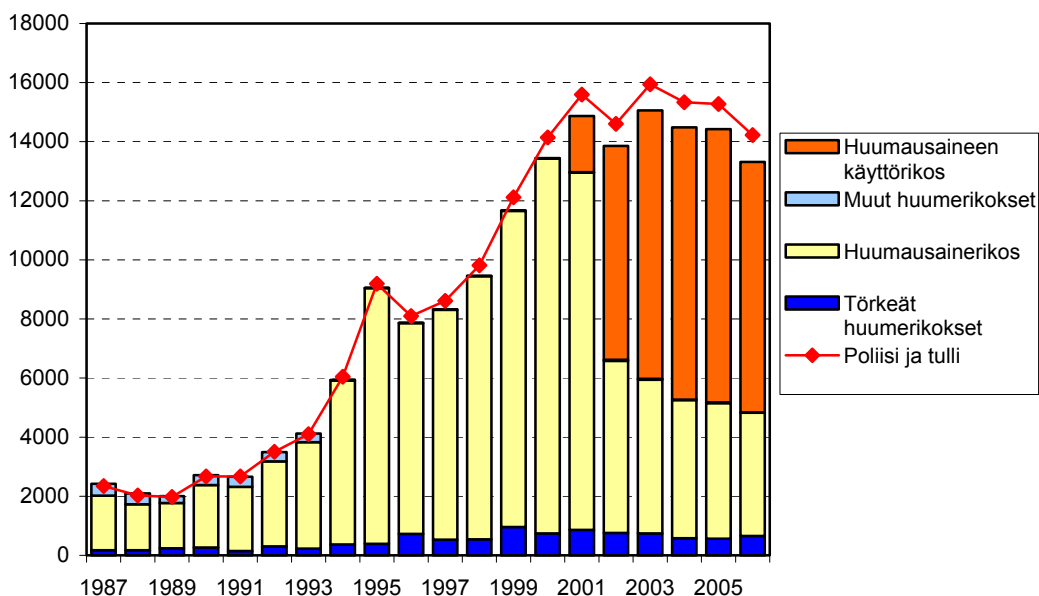
Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan huumausainerikosten käsittelemistä rikosprosessin eri vaiheissa. Ensimmäisenä selvitetään poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten piirteitä, jolloin keskeisenä lähteenä käytetään Tilastokeskuksen tuottamia oikeustilastoja.

3 POLIISIN TIETOOON TULLEET HUUMAUSSAINERIKOKSET

Heini Kainulainen & Aarne Kinnunen

3.1 Rikosten piirteistä

Tilastoitu huumaussainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta 2000-luvulla kasvu on taittunut. Kuviosta 1 käy ilmi, että suurin osa huumaussainerikoksista muodostuu nykyisin käyttörikoksista. Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli lähes 8 500 käyttörikosta, 4 200 perustunnusmerkistön mukaista huumaussainerikosta, 657 törkeää huumaussainerikosta ja kaksitoista huumaussainerikoksen valmistelua tai edistämistä. Kuviossa ylin viiva kuvastaa poliisin ja tullin saamien huumaussainerikosten kokonaismäärää, kun taas pylväissä kuvataan poliisin tietoon tulleita huumaussainerikoksia rikosnimikkeittäin. Prosentuaalisesti tarkasteltuna poliisitilastoissa huumaussaineen käyttörikoksia oli 64, huumaussainerikoksia 31 ja törkeitä huumaussainerikoksia viisi prosenttia. Huumaussainerikoksen valmistelun tai edistämisen osuus jäi alle prosenttiin. (Ks. liitetaulukko 1a–b.)

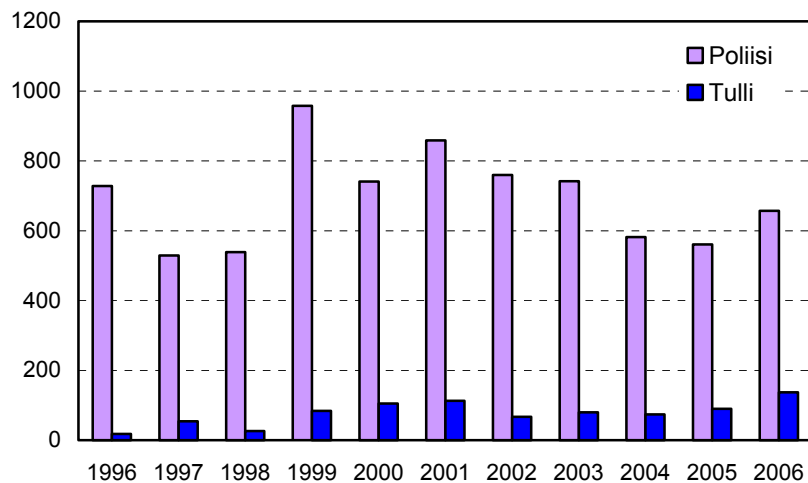

Kuvio 1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet huumaussainerikokset vuosina 1987–2006
Lähde: Tilastokeskus¹⁵

¹⁵ Törkeissä huumaussainerikoksissa on vuosina 1987–1993 huumaussainelain 3, 4, 5.2 §:n ja vuosina 1994–2006 rikoslain 50:2 §:n mukaiset teot. Muissa huumaussainerikoksissa on vuosina 1987–1993 huumaussainelain 5.1, 6 §:n ja vuosina 1994–2006 rikoslain 50:3–4 §:n mukaiset teot.

Kuviosta 1 voidaan havaita, että törkeiden huumausainerikosten määrä on pysytellyt melko pienenä kaikkien huumausainerikosten joukossa. 1980-luvulla törkeitä huumausainerikoksia oli keskimäärin alle 200 vuodessa. Toisen huumeaallon aikana niiden lukumäärä kolminkertaistui. Viimeisen kymmenen vuoden aikana rikoksia on kirjattu poliisitilastoihin lähes 700 vuodessa.

Poliisin lisäksi myös tullin tutkii huumausainerikoksia. Kuviossa 2 kuvataan molempien viranomaisten tietoon tulleita törkeitä huumausainerikoksia vuosina 1996–2006. Kuviosta käy ilmi, että selvästi suurin osa rikoksista tuli poliisin tietoon, sillä vain noin joka kymmenes törkeä huumausainerikos oli tullin kirjaama. Viimeisen kymmenen vuoden aikana tullin tietoon tuli keskimäärin 83 törkeää huumausainerikosta. Vuonna 2006 rikoksia oli 137. (Ks. liitetaulukko 1c.)

Kuvio 2 Poliisin ja tullin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset (RL 50:2) vuosina 1996–2006. Lähde: Tilastokeskus

Poliisin ja tullin tietoonsa saama törkeä huumausainerikollisuus on vaihdellut jonkin verran eri vuosina. Kuviossa 2 esitettynä ajanjaksona rikosten määrä oli korkeimmillaan vuonna 1999, jolloin poliisi ja tullin saivat yhteensä tietoonsa yli 1 000 törkeää huumausainerikosta. 2000-luvulla rikosten määrä on laskenut. Tosin vuonna 2006 törkeiden rikosten määrä kasvoi jälleen. Viimeisen viiden vuoden aikana poliisin tietoon on tullut keskimäärin 660 törkeää huumausainerikosta vuodessa. Vuonna 2006 rikoksia oli 657, mikä on kuitenkin 14 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2002. (Ks. myös taulukko 1.) Tilastokeskuksen julkaisemat tilastotiedot keskittyvät poliisin toimintaan rikosten tutkimisessa, joten jatkossa pystytään käyttämään hyväksi vain näitä tietoja.

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset (RL 50:2) vuosina 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	2002 vrt. 2006
Poliisi	760	742	582	561	657	
muutos N	–99	–18	–160	–21	96	–103
muutos %	–11,5	–2,4	–21,6	–3,6	+17,1	–13,6

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Tapahtumakerrat. Poliisi tilastoi huumausainerikoksia tapahtumakerroittain. Tällöin on mahdollista erottaa, kuinka monta huumausaineen myyntiä, hallussapitoa, maahantuontia, kuljettamista, viljelemistä jne. on tapahtunut. Törkeissä huumausainerikoksissa on suurimmassa osassa tapauksia kysymys huumeiden myymisestä, välittämisestä tai muusta levittämisestä. Seuraavaksi erottuvat kohdat hallussapitäminen, maahantuonti ja kuljettaminen. Taulukon mukaan viljeleminen on ollut hienoisessa kasvussa, kun taas huumeiden valmistusta esiintyy Suomessa harvoin.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset (RL 50:2) tapahtumakerroittain vuosina 2002–2006 (%)

	2002	2003	2004	2005	2006
Myynti tai muu levitys	77,6	79,5	70,7	64,8	62,9
Hallussapito	15,9	13,9	14,8	16,3	17,3
Maahantuonti tai maastavienti	2,5	2,7	8,8	7,6	8,9
Kuljettaminen tai kuljetuttaminen	3,2	2,5	2,0	4,9	6,8
Viljely	0,2	0,6	1,2	3,7	2,1
Hankkimisen yritys	0,5	0,5	1,7	2,3	1,4
Valmistus	0,1	0,3	0,7	0,4	0,6
Yhteensä	100	100	100	100	100
Tapahtumakerrat (N)	3 982	2 893	898	815	798

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Keskittyminen Helsinkiin. Merkittävä osa poliisin tietoon tulleista törkeistä huumausainerikoksista on peräisin Helsingistä. 1990-luvun lopulla lähes puolet kaikista törkeistä rikoksista kirjattiin pääkaupungissa. Viime vuosina niiden osuus on hieman pienentynyt, sillä ne muodostavat nykyisin reilun kolmasosan.

Taulukko 3 Helsingissä tutkittujen törkeiden huumausainerikosten osuus koko maan törkeistä huumausainerikoksista (RL 50:2) vuosina 1997–2006 (%)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
%	60,7	44,7	51,7	30,4	33,5	37,0	32,9	28,5	27,3	37,0

Lähde: Tilastokeskus

3.2 Törkeästä huumausainerikoksesta epäillyt henkilöt

Poliisin törkeästä huumausainerikoksesta epäilemiä henkilöitä oli vuosina 1997–2006 keskimäärin 707 vuodessa. Heistä suurin osa oli miehiä, naisia oli noin joka kymmenes. Vuonna 2006 poliisi epäili 83 naisen syyllistyneen törkeään huumausainerikokseen. Epäiltyjen joukossa oli harvoja alaikäisiä. Eniten iältään oli yli 20-vuotiaita. Törkeästä huumausainerikoksesta epäillyistä henkilöistä suurin osa oli syntyperäisiä suomalaisia. Ulkomaalaisten osuus on vaihdellut eri vuosina. Vuonna 2002 lähes joka kolmas törkeästä huumausainerikoksesta epäilty henkilö oli ulkomaalainen. Vuosina 2003–2005 puolestaan lähes joka viides. Vuonna 2006 ulkomaalaisten prosentuaalinen osuus vähentyi edelleen, sillä enää noin 11 prosenttia oli ulkomaalaisia. Suurimpina ulkomaalaisryhminä erottuvat virolaiset ja venäläiset.

Taulukko 4 Poliisin törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) epäilemät henkilöt vuosina 1997–2006

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Epäiltyt	560	515	875	915	960	743	715	599	537	648
Naisia	52	69	77	87	94	79	86	94	59	83
%	9,3	13,4	8,8	9,5	9,8	10,6	12,0	15,7	11,0	12,8
15–17 v	5	3	7	6	2	5	5	12	13	6
≥21	495	432	823	825	825	652	646	535	464	603
%	88,4	83,9	94,1	90,2	85,9	87,8	90,3	89,3	86,4	93,1
Suomalainen	469	433	791	757	758	533	583	503	432	576
%	83,8	84,1	90,4	82,7	79,0	71,7	81,5	84,0	80,4	88,9

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

3.3 Huumausainemarkkinoiden toiminnasta

Poliisin arvion mukaan huumausainerikollisuus on kansainvälistynyt, sillä yhteydet ulkomaalaisiin ovat vahvistuneet huumekaupassa (Leskinen 2001; KRP 2007). Tässä ilmiössä on tapahtunut selkeä muutos, sillä ennen 1990-luvun puoliväliä markkinoita hallitsivat suomalaiset tekijät, joilla ei ollut kiinteitä yhteyksiä kansainvälisiin rikollisjärjestöihin. Toimintaa ei myöskään voinut pitää kokonaisuutena arvioiden kovin järjestäytyneenä. Markkinat olivat alttiita jatkuville muutoksille, eikä tänne ollut muodostunut pysyviä organisaatioita, jotka olisivat keskenään sopineet osuuksien jakamisesta. Paljastumisen jälkeen ryhmien toiminta usein hajosi. (Kinnunen 1996.)

Poliisin arvion mukaan huumausainemarkkinoiden luonne on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut aikaisempaa organisoidummaksi. Huumeiden maahantuonti on nykyisin usein kytköksissä kansainväliseen rikollisuuteen. Suurin osa huumeista kuljetetaan Suomeen vaihtelevia reittejä pitkin. Keskusrikospoliisin tietojen mukaan noin 90 prosenttia amfetamiinista tulee Virosta tai Viron kautta. Rikostiedustelutietojen mukaan Suomessa tavattava amfetamiini on yhä useammin valmistettu Liettuassa (KRP 2007). Hasis on peräisin Marokosta, josta se tuodaan tänne Espanjan, Pohjoismaiden tai Baltian kautta. Heroiinin salakuljetusreittinä on käytetty Venäjää, mutta sitä on tavattu viime vuosina varsin vähän Suomesta. Keskusrikospoliisin arvion mukaan ulkomaalaiset rikollisryhmittyvät (etenkin virolaiset) vastaisivat pitkälti huumeiden hankinnasta ja salakuljetuksesta kansainvälisiltä markkinoilta, kun taas aineiden jakelu edelleen myytäväksi olisi pitkälti suomalaisten käsissä. (Leskinen 2001; Hietaniemi & Korpi-saari 2005; KRP 2007.) Ammattirikollisten yhteydet ovat parantuneet myös vastakkaiseen suuntaan toimittaessa, sillä Baltian maiden sekava yhteiskunnallinen tilanne 1990-luvun alussa tarjosi suomalaisille rikollisille uusia mahdollisuuksia (Junninen & Aromaa 1999). Vankilarangaistusten aikana on niin ikään ollut mahdollista solmia uusia kontakteja kotimaisten ja ulkomaisten rikollisryhmien kesken (Leskinen 2001; Hietaniemi & Korpi-saari 2005).

Huumausainemarkkinoilla tapahtuneesta ammattimaistumisesta huolimatta huumeiden vähittäismyynti on melko järjestäytymätöntä. Kyse on avoimista markkinoista, joissa yhdellä ryhmittymällä on vaikea pitää hallussaan monopoliasemaa ja pyrkiä määräämään tarjolla olevista aineista tai niiden hinnoista. (Junninen 2006, 123–124.) Suomalaisia ammattirikollisia on kuvattu ”puolijärjestäytyneiksi”. Vaikka ryhmistä on löydetty joitakin järjestäytyneen rikollisryhmän piirteitä, toiminta jää usein kuitenkin varsin amatöörimäiseksi ja kausiluonteiseksi. Rikollisryhmien professionalisoi-tumista on vaikeuttanut suomalaisten viranomaisten korruptoitumattomuus. (Junninen 2006.)

Suomalaisten huumausainemarkkinoiden erityispiirre on, ettei meiltä löydy tunnettuja huumepuistoja tai markkinapaikkoja. Kaduilla tapahtuva huumeiden avoin myynti on harvinaista. Huumekauppa on piiloutunut yksityisasuntoihin, joissa aineita pyritään välittämään vain luottamuksellisten suhteiden kautta. Huumeiden ostaminen onnistuu vain tuttavien tai heiltä saadun suosituksen ansiosta. Pienimuotoinen kauppa saattaa hyvinkin pysyä poliisikontrollin ulottumattomissa. (Kinnunen et al. 2005.)

Oheisrikollisuudesta

Huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden välinen yhteys on kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa todettu lukuisia kertoja (ks. esim. Kaplan 1995; Grapendaal et al. 1994; Tackling...1998). Kotimaisissa tutkimuksissa huumausainerikollisuuden on todettu kytkeytyvän erityisesti varkaus- ja kätöntärikollisuuteen (Kinnunen 1996). Huumausainerikostuomion saaneiden rikosurasta tehdyn tutkimuksen (Kinnunen 2001) mukaan rikosura alkoi varsin nuorena, tyypillisesti varkausrikollisuutena. Määrällisesti huumausainerikoksia tehtiin runsaasti vasta yli 20-vuotiaana, jolloin varkaudet olivat jo vähentymässä. Yleensä rikosaktiivisuus laskee iän karttuessa, mutta tutkimus osoitti sen jäävän korkealle tasolle huumausainerikoksia tehneillä. Tätä ilmiötä selittää yhteiskunnasta irrallinen elämäntapa ja tästä johtuva kontrollitoimien kohteeksi joutuminen. Rikoksista kiinni jääneet ovat myös pysyneet tiiviin valvonnan kohteina. Huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteen kietoutuminen koskee erityisesti tiettyä, lähinnä huono-osaista ja yhteiskunnasta vieraantunutta tai aktiivisessa rikoksentekovaiheessa olevaa osaa huumeiden käyttäjiä. (Ks. myös Perälä 2002.) Huumeiden levittämiseen osallistuvat rikollisryhmät ovat laajentaneet toimintaansa myös talousrikollisuuteen (Hietaniemi & Korpisaari 2005; KRP 2007). Keskusrikospoliisin (2007) mukaan toiminnan ammattimaistumisesta kertoo myös huumausainerikostutkinnan yhteydessä tehdyt aseiden ja käteisen rahan takavarikot.¹⁶

3.4 Markkinoilla liikkuvat aineet

Suomalaisilla huumausainemarkkinoilla liikkuu eniten kannabistuotteita, amfetamiinia, ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja lääkkeitä. Poliisi ja tulli saavat takavarikoitua osan näistä aineista. Takavarikkojen perusteella ei voida luotettavasti arvioida huumausainemarkkinoiden todellista laajuutta tai ajallista vaihtelua, mutta yhdistettynä muista lähteistä saataviin tietoihin on mahdollista todeta, että ne kertovat omalta osaltaan 1990-luvulla tapahtuneesta markkinoiden kasvusta. Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia ainemääriä viranomaiset ovat onnistuneet takavarikoimaan.

Kuviossa 3 kuvataan kilomäärissä mitattuna vuosina 1991–2006 takavarikoituja aineita. Mukana tarkastelussa on kannabis, amfetamiini, ekstaasi, heroini, LSD ja kokaiini. Neljässä ensiksi mainitussa aineessa voidaan

¹⁶ Huumausaine- ja dopingrikostutkinnassa takavarikoitiin vuonna 2006 yli 500 erilaista asetta ja 892 000 euroa käteistä rahaa (KRP 2007).

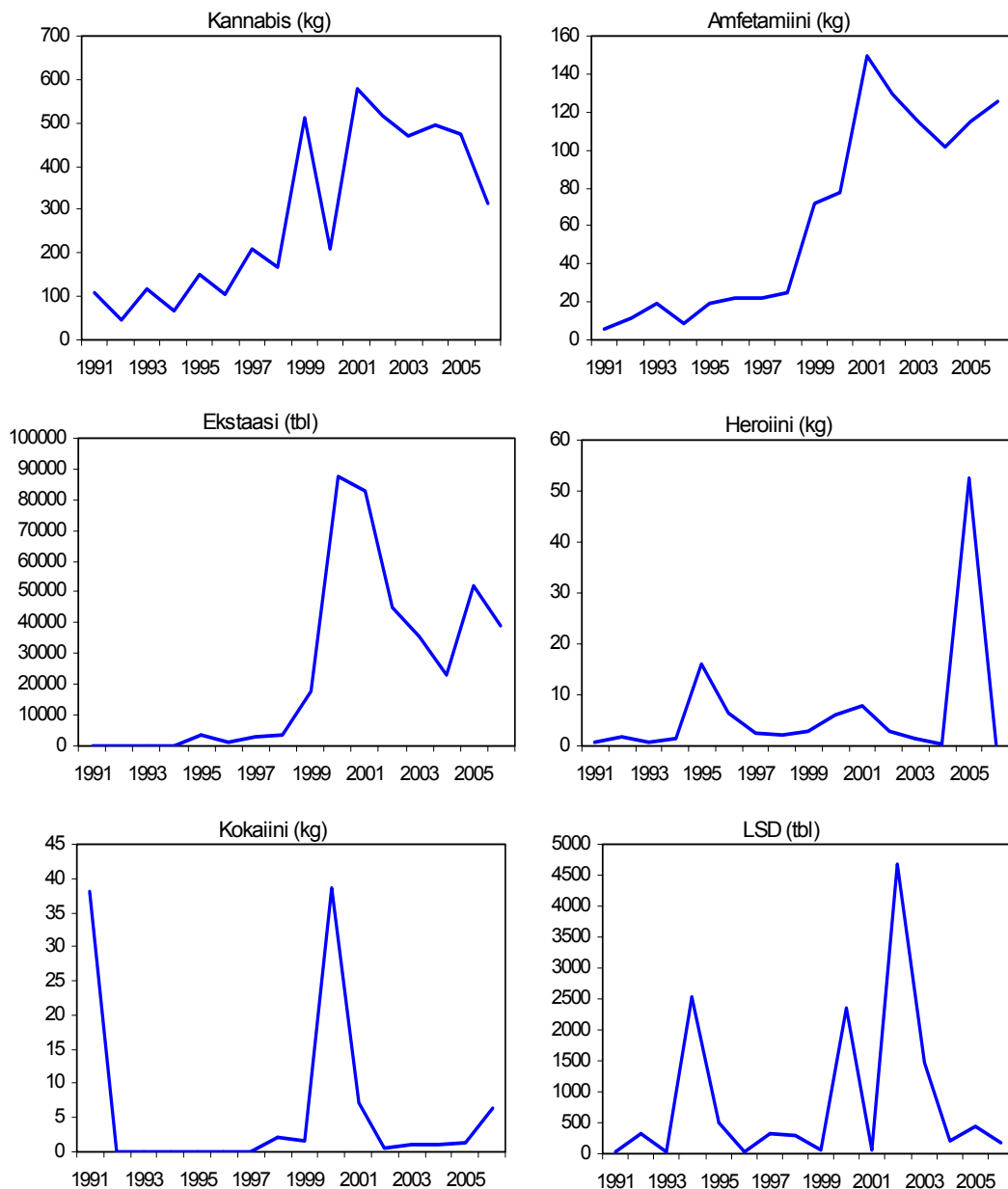
havaita samanlainen kehitys. 1990-luvun alussa takavarikot olivat varsin vaatimattomia, mutta 2000-lukua lähestyttäessä tapahtui hyvin voimakas kasvu. Takavarikoitu ainemäärä saavutti aivan uuden mittaluokan, joka oli kaikissa kuvatuissa aineissa moninkertainen verrattuna 1990-luvun alun tilanteeseen. Toisaalta on syytä panna merkille, että lähtötaso oli varsin matala. Tarkasteltaessa kehitystä viimeisen viiden vuoden aikana on sen sijaan havaittavissa selkeää vähenemistä. Takavarikkoon saadun LSD:n ja kokaiinin määrä on sen sijaan vaihdellut voimakkaasti eri vuosina. Yleensä niiden määrät ovat olleet vähäisiä, mutta muutamina vuosina on onnistuttu takavarikoimaan poikkeuksellisen isoja lasteja.

Suomessa käytetty kannabis on yleensä hasista, minkä takia marihuanan takavarikot ovat verraten vaatimattomia (ks. taulukko 5). Kuviossa 3 esitetyissä tiedoissa on laskettu yhteen hasiksen ja marihuanan määrät. Kuviossa havaitaan, että takavarikoidun *kannabiksen* määrä pysytteli 1990-luvun alussa sadan kilon tuntumassa, mutta vuosikymmenen lopussa se ylitti kahdensadan kilon rajan. Vuonna 1999 takavarikoitiin yli viisisataa kiloa kannabista, mutta seuraavana vuonna määrä laski jälleen reiluun kahteensataan kiloon. Vuosina 2001–2005 takavarikoidun kannabiksen määrä pysytteli viiden sadan kilon tuntumassa. Vuonna 2006 määrä laski kolmanneksella reiluun 300 kiloon. *Kannabis-kasvien* takavarikot ovat lisääntyneet 2000-luvulla, mikä kertoo kotikasvatuksen yleistymisestä (ks. myös Hakkarainen et al. 2006, 584–585). Vuonna 2006 takavarikoitiin lähes 7 510 kasvia, kun niitä edellisellä vuonna oli lähes 9 500 kasvia (ks. taulukko 5).

Amfetamiinin takavarikot olivat 1990-luvun alussa varsin vaatimattomia, sillä silloin liikutttiin vuositasolla 10–20 kilossa. 1990-luvun lopulla amfetamiinin määrä kasvoi voimakkaasti, ensin 70–80 kiloon. Vuonna 2001 saatiin takavarikkoon kuviossa esitettynä ajanjaksona eniten amfetamiinia, lähes 150 kiloa. Tämän jälkeen määrät laskivat reilun sadan kilon tuntumaan. Vuonna 2006 takavarikoitiin amfetamiinia lähes 126 kiloa, mikä on kymmenisen prosenttia edellisvuotta enemmän. Tämän lisäksi takavarikoitiin 3,5 kiloa metamfetamiinia (ks. taulukko 5).

Ekstaasia takavarikoitiin ensimmäistä kertaa merkittäviä määriä vuonna 1995 (3 750 kpl).¹⁷ Vuosina 2000–2001 tehtiin kaikkein suurimmat takavarikot, ensin noin 87 000 ja sitten noin 83 000 tablettia. Tämän jälkeen määrät laskivat. Vuonna 2006 tilastoihin kirjattiin 39 185 tablettia, mikä on neljäsosa edellisvuotta vähemmän.

¹⁷ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisemissa Rikollisuustilanne-katsauksissa esitettyjen tietojen mukaan tätä ennen löytyi vuodelta 1992 maininta 18 tabletin takavarikosta.

Kuvio 3 Vuosina 1991–2006 takavarikoitujen huumausaineiden määriä¹⁸

Heroiinia onnistuttiin takavarikoimaan suurempia määriä vuosina 1995 ja 1996, mutta kyse oli vain läpikulkumatkalla olleista aineista. Seuraavina vuosina saatiin takavarikkoon muutama kilo, mutta vuosituhannen vaihteessa määrät kasvoivat hetkellisesti. Tämän jälkeen heroinin saatavuus väheni, mikä näkyi pieninä takavarikkomäärinä. Vuonna 2005 takavarikoitiin heroinia ennätyksellisesti 52 kiloa, mutta yli 50 kiloa oli peräisin yhdestä tullin tekemästä iskusta, jossa onnistuttiin ottamaan viranomaisten

¹⁸ Lähteenä on käytetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisemia Rikollisuustilanne-katsauksia, joissa esitetyt takavarikkomäärät perustuvat KRP:ltä saatuihin tietoihin.

haltuun läpikulkumatkalla ollut lasti. Vuonna 2006 takavarikoidun herooin määrä laski 240 grammaan.

Opiaattien käyttäjien hoidossa käytettävien buprenorfiinia sisältävien lääkkeiden takavarikot ovat yleistyneet, mikä koskee erityisesti *Subutexia*. Vuosina 2001–2005 takavarikoitiin keskimäärin 30 000 tablettia vuodessa. Eniten Subutexia saatiin takavarikkoon vuonna 2001 (38 200 kpl). Vuonna 2006 tabletteja löytyi lähes 23 000 kappaletta.

Kokaiinin ja LSD:n esiintyminen on jäänyt harvinaiseksi lukuun ottamatta yksittäisiä suuria takavarikkoja. *Kokaiinia* on takavarikoitu vain pieniä määriä. Muutamina vuosina määrät nousivat poikkeuksellisen suuriksi, mutta kyse oli ulkomaan markkinoille tarkoitettusta aineesta. Esimerkiksi vuonna 2000 löytyi yli 38 kilon lasti Suomessa vain käymässä olleesta loistoristeilijästä. Vuosina 2001–2005 kokaiinia takavarikoitiin pari kiloa vuodessa. Vuonna 2006 määrä nousi 6,5 kiloon. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus (EMCDDA) on arvioinut vuoden 2006 raportissaan kokaiinin käytön lisääntyneen. Suomea koskevat luvut ovat kuitenkin varsin vaatimattomia verrattuna useisiin muihin maihin (EMCDDA 2006, 60). *LSD:n* määrät ovat vaihdelleet voimakkaasti eri vuosina. Vuonna 2002 takavarikoitiin ennätykselliset 4 680 tablettia, mutta sen jälkeen määrät laskivat vaihdellen välillä 171–1 460.

1990-luvun alussa saapui somalipakolaisten mukana markkinoille uusi huumausaine, *khat*, jolla ei juurikaan ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Khatia voidaan pitää mietona huumausaineena. Vuonna 2006 sitä saatiin takavarikkoon lähes 3 300 kiloa.

Taulukko 5 Vuosina 2002–2006 takavarikoituja huumausaineita (kg)

	2002	2003	2004	2005	2006
Hasis	482	423,1	467,4	430,6	282,7
Marihuana	32	45,3	25,8	43,4	32,9
Kannabis-kasvi (kpl)	6 385	8 801	7 840	9 460	7 510
Amfetamiini	129	114,6	101,8	114,5	125,5
Metamfetamiini	-	-	6,8	2,1	3,5
Ekstaasi (kpl)	45 100	35 216	23 244	52 210	39 185
Heroiini	3	1,6	0,2	52,4	0,24
Subutex (kpl)	18 700	37 284	32 970	24 500	22 979
Kokaiini	0,4	1,1	1,1	1,2	6,5
LSD (kpl)	4 680	1 460	196	451,5	171
Khat	1 039	1 879,4	2 117,9	2 562	3 283,1

Lähde: Keskusrikospoliisi

Pitoisuuksista

Huumausainemarkkinoiden toimintaa voidaan arvioida myös tarkastelemalla takavarikoitujen aineiden puhtauksia ja esittämällä arvioita niiden taloudellisesta arvosta. Markkinoilla liikkuneen amfetamiinin puhtaus näyttää laskeneen viime vuosina. Keskusrikospoliisin rikosteknisessä laboratoriossa tutkittiin katukaupassa liikkuneita amfetamiinieriä selvittämällä 1.9.2005–28.3.2006 välisenä aikana tehtyjä takavarikkoja. Näytteitä oli 304 kappaletta. Amfetamiinipitoisuus vaihteli suuresti keskipitoisuuden ollessa 24 prosenttia (mediaani 23 %). Keskimääräinen pitoisuus oli laskenut kymmenessä vuodessa, sillä vuonna 1993 keskiarvo oli 30 prosenttia (mediaani 32 %). Korkeimmat amfetamiinipitoisuudet löydettiin pääkaupunkiseudulta ja matalimmat Itä-Suomesta. Näytteen koolla ei havaittu olevan yhteyttä aineen pitoisuuteen. Vuonna 2006 KRP:n tietojen mukaan amfetamiinin keskimääräinen pitoisuus oli katukaupassa 31 prosenttia. Tutkitut erät vaihtelivat välillä 0,1–100 prosenttia.

Hinnoista

Huumemarkkinoilla liikkuvien aineiden hintoihin vaikuttavat useat eri seikat. Aineiden saatavuus, paikkakunta, ostajan ja myyjän väliset suhteet, maksutapa, hankittava ainemäärä, sen laatu ovat muun muassa tällaisia seikkoja. Käyttäjät maksavat aineesta yleensä enemmän kuin välittäjäporras. Hinnoista on vaikea saada luotettavaa tietoa, koska eri lähteet esittävät asiasta varsin erilaisia arvioita. Tiedon hankkimista vaikeuttaa sekin, että samankin aineen hinnat vaihtelevat huomattavasti. (Perälä 2007.)

Keskusrikospoliisin esittämien arvioiden mukaan Helsingissä maksettiin katukaupassa vuosina 2005–2006 hasiksesta 6–12 euroa grammalta, amfetamiinista 15–25 euroa, valkoisesta heroiinista 60–120 euroa ja kokaiinista 60–100 euroa. Subutexin kappalehintaa oli 25–35 euroa ja ekstasiin 12–20 euroa.

Seuraavaksi palataan oikeustilastoihin ja tarkastellaan, miten hyvin poliisin tietoonsa saamat törkeät huumausainerikokset ovat edenneet rikosprosessissa.

3.5 Rikosprosessin eteneminen törkeissä huumausainerikoksissa

Huumausainerikokset tulevat ilmi ennen muuta poliisin ja tullin oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä niiden selvitysprosentti on varsin korkea. Poliisin törkeiden huumausainerikosten selvittämistä kuvataan taulukossa 6. Vuosina 1997–2006 selvitysprosentti on ollut keskimäärin 90 prosentin tuntumassa.

Taulukko 6 Poliisin tutkimissa törkeissä huumausainerikoksissa (RL 50:2) selvitysprosentti vuosina 1997–2006¹⁹

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
%	92,6	76,1	79,2	113,5	101,5	91,6	84,5	90,4	81,6	81,0

Lähde: Tilastokeskus

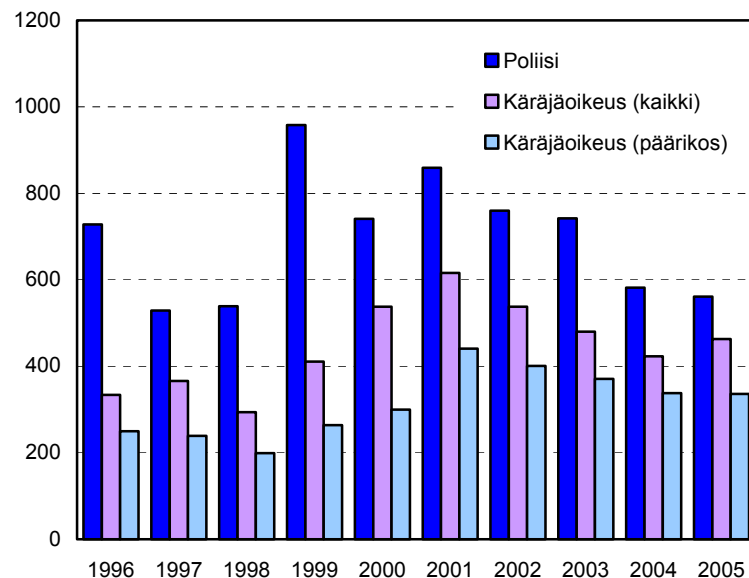
Syyttämättä jättäminen. Poliisi on siirtänyt lähes kaikki selvittämänsä törkeät huumausainerikokset syyttäjälle syyteharkinnan tekemistä varten. Syyttäjä on yleensä päätenyt syytteen nostamiseen, mutta tilastoista löytyy myös päätöksiä syyttämättä jättämisestä. Esimerkiksi vuosina 2002–2004 näin tapahtui 17 prosentissa tapauksia (laskettuna poliisin syyttäjälle ilmoittamista rikoksista). Tällöin syyttäjä yleensä katsoi, että *näyttö ei riittänyt* syytteen nostamiseen. Päätösten joukossa on myös jonkin verran konkurrenssiperusteella tehtyjä syyttämättä jättämisistä.²⁰

Törkeiden huumausainerikosten eteneminen käräjäoikeuteen. Seuraavassa kuviossa 4 tarkastellaan rikosprosessin etenemistä kuvaamalla poliisin tutkimien törkeiden huumausainerikosten määrää ja käräjäoikeuksista löytyvien tuomioiden määriä. Käräjäoikeustilastoista on otettu mukaan sekä ”*kaikki*” että ”*päärikosperusteiset*” syyksi lukevat tuomiot. Kuvioista havaitaan, että tapausten lukumäärien välillä on selvä ero. Poliisitilastoista

¹⁹ Taulukossa on otettu huomioon *kaikki* poliisin tilastovuonna selvittämät törkeät huumausainerikokset, jolloin vuoden aikana esitutkinta on voitu saada päätökseen myös aikaisempina vuosina esille tulleista rikoksista. Tästä syystä poliisi on voinut onnistua joinakin vuosina selvittämään enemmän rikoksia kuin se on saanut niitä sinä vuonna tietoonsa. Ja toisaalta osa vuoden aikana esille tulleista rikoksista saadaan selvitettyä vasta seuraavana vuonna.

²⁰ Luovuttaessa syytteen nostamisesta konkurrenssiperusteella syyttämättä jätetty on yleensä syyllistynyt muihin vakaviin rikoksiin, joista hänet on jo tuomittu tuntuvaan vankeusrangaistukseen. Jos syyteharkinnassa oleva rikos olisi ollut käsiteltävänä yhdessä muiden rikosten kanssa, se ei olisi vaikuttanut henkilölle tuomittavaan kokonaisrangaistukseen määrään. Ks. Kainulainen 2006a, 29–30.

löytyy enemmän epäilyjä törkeistä huumausainerikoksista kuin kärjäoikeustilastoista. Eroa selittävät useat eri tekijät. Kuviossa käytetty poliisitilaston luku kuvastaa rikosten lukumäärää, kun taas kärjäoikeustilastoissa yksikkönä on tuomittu henkilö. Tämä tarkoittaa sitä, että sama henkilö voidaan tuomita samalla kertaa hänen tekemistään useista rikoksista. Edellä tuotiin esille, että poliisi ei pysty selvittämään aivan kaikkia epäilemiään törkeitä huumausainerikoksia. Rikosprosessi voi päättyä myös syyttäjän toimesta, jolloin on yleensä kyse syyttämättä jättämisestä puuttuvan näytön takia. Myös kärjäoikeus voi päättyä hylkäämään syytteen. Tämän lisäksi on mahdollista, että törkeän huumausainerikoksen nimike ei ole säilynyt rikosprosessin edetessä. Tällöin poliisin törkeänä huumausainerikoksena tutkima rikos on muuttunut syyttäjän tai tuomioistuimen käsissä huumausainerikokseksi. Seuraavaksi tarkastellaan tilastojen valossa, mitä kärjäoikeuksien käsittelemille törkeille huumausainerikoksille on tapahtunut.

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet törkeät huumausainerikokset (RL 50:2) ja niistä annetut syyksi lukevat tuomiot kärjäoikeuksissa vuosina 1996–2005
Lähde: Tilastokeskus

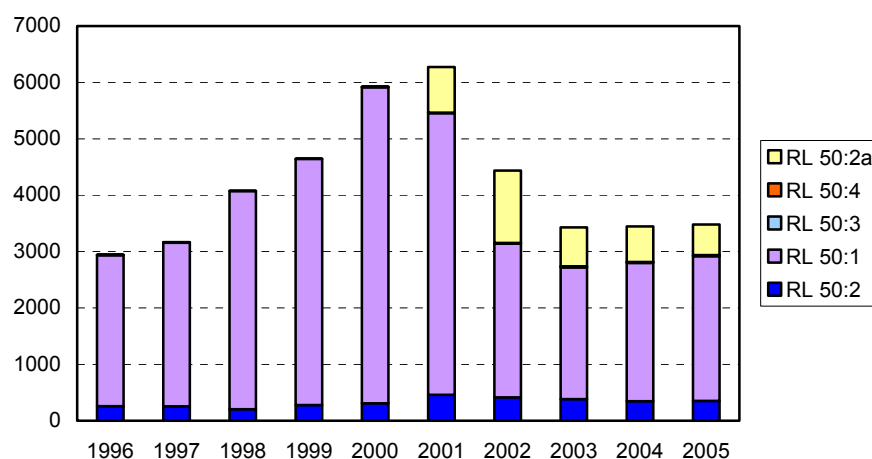
4 KÄRÄJÄOIKEUKSIEN KÄSITTELEMISTÄ HUUMAUSAINERIKOKSISTA *Heini Kainulainen*

4.1 Syytetyt

Käräjäoikeuksien käsiteltävänä olevien huumausainerikosten määrä kasvoi 1990-luvulla, mutta viime vuosina niiden määrä on vähentynyt. Muutos on seurausta 1.9.2001 voimaan tulleesta huumausaineen käyttörikosuudistuksesta, jonka jälkeen suurin osa vähäisistä rikoksista on käsitelty rangaistusmääräysmenettelyssä. Kuviossa 5 esitellään eri huumausainerikoksista päärikoksena syytettyjen lukumäärä vuosina 1996–2005. Alimpana erottuvat törkeät huumausainerikokset.

Valtaosassa syytteitä on ollut kysymys perustunnusmerkistön mukaisesta huumausainerikoksesta. Huumausaineen käyttörikosuudistukseen asti niiden osuus pysytteli yli 90 prosentissa. Tämän jälkeen monet aikaisemmin huumausainerikoksen tunnusmerkistöön kuuluvat teot ovat tulleet rangaistaviksi käyttörikoksina, joista suurin osa käsitellään nykyisin rangaistusmääräysmenettelyssä tuomioistuinten ulkopuolella. (Ks. Kainulainen 2006a, 96.)

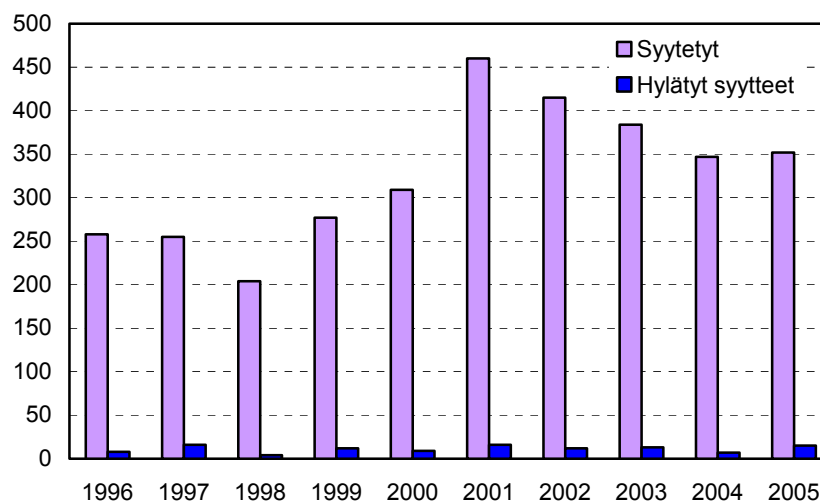
Tarkasteltaessa eri rikosnimikkeiden esiintymistä käräjäoikeuksissa vuosina 2002–2005 havaitaan, että huumausainerikoksesta syytettyjä oli keskimäärin 2 500 (68 %) vuodessa, käyttörikoksesta 785 (21 %) ja törkeästä huumausainerikoksesta 375 (10 %). Huumausainerikoksen valmistelusta tai edistämisestä syytettyjä on ollut vuosittain vain muutamia (0,4 %).

Kuvio 5 Käräjäoikeuksissa huumausainerikoksista (RL 50:1–4) päärikoksena syytetyt vuosina 1996–2005. Lähde: Tilastokeskus

Tarkemman kuvan saamiseksi käräjäoikeuden käsittelemistä törkeistä huumausainerikoksista kuvataan seuraavaksi vain näistä nostettuja syytteitä. Kuviosta 6 havaitaan, että 1990-luvun lopulla syytteiden määrä kasvoi. Niitä nostettiin vuosina 1996–2000 keskimäärin 261 vuodessa. Eniten syytteitä oli vuonna 2001, jolloin niitä oli 460. Tämän jälkeen syytteiden määrä on törkeissä huumausainerikoksissa vähentynyt. Vuosina 2001–2005 nostettiin keskimäärin 392 syytettä vuodessa. Vuonna 2005 syytteitä oli 352.

Kuviosta käy myös ilmi, kuinka paljon syytteitä on hylätty. Kaikissa huumausainerikoksissa syytteiden hylkääminen on harvinaisempaa kuin rikoslakirikoksissa yleensä (ks. Kainulainen 2006a, 76). Törkeissä huumausainerikoksissa hylättyjä syytteitä on ollut varsin vähän, mutta niiden lukumäärä on vaihdellut eri vuosina. Hylkäysprosentti oli suurimmillaan vuonna 1997, jolloin se oli 6,3. Vuosina 1996–2005 hylättyjä syytteitä on ollut keskimäärin kymmenisen vuodessa hylkäysprosentin ollessa keskimäärin 3,4. Vuonna 2005 hylättiin päärikoksena 15 syytettä (4,3 %).

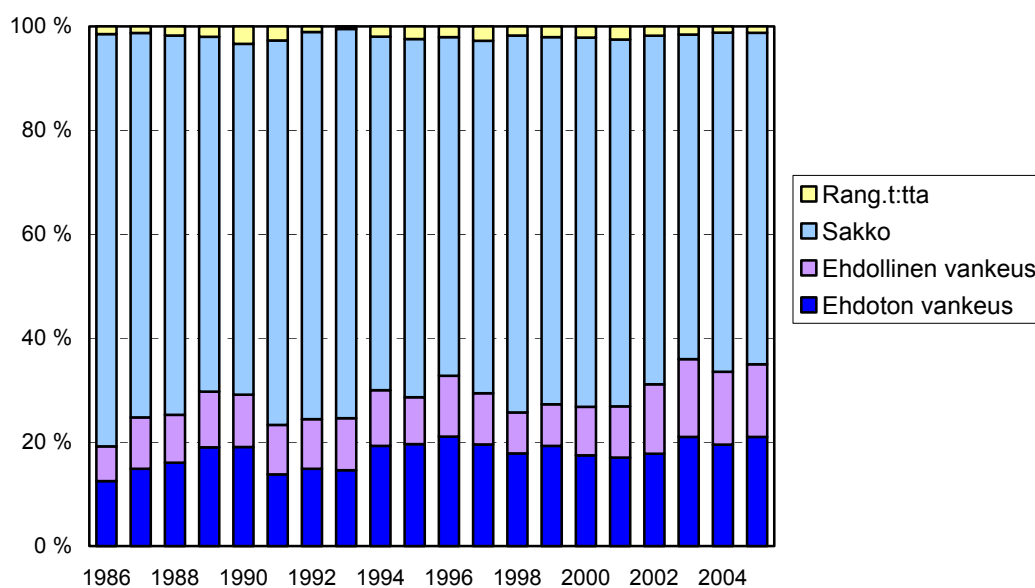

Kuvio 6 Törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) syytetyt ja hylätyt syytteet käräjäoikeuksissa vuosina 1996–2005
Lähde: Tilastokeskus (päärikosperusteiset tiedot)

4.2 Rangaistuksista kaikissa huumausainerikoksissa

Ennen keskittymistä törkeisiin huumausainerikoksiin on syytä katsoa, min-käläisiä rangaistuksia huumausainerikoksista on yleensä annettu. Kuviossa 7 kuvataan käräjäoikeuksissa päärikosperusteisesti annettuja seuraamuksia. Kuviossa alimpana näkyvät ehdottomat vankeusrangaistukset, sitten ehdolliset. Tämän jälkeen esitetään sakkorangaistukset. Ylimpänä erottuvat rangaistukseen tuomitsematta jättämiset. Kuviosta havaitaan, että seuraamus-käytäntö on pysynyt melko vakaana. Huumausaineen käyttörikosuudistuk-sesta huolimatta valtaosassa tuomioita on edelleen kysymys sakkorangais-tuksesta. Toisaalta vuosina 2002–2005 vankeusrangaistusten osuus käräjä-oikeuksissa annettujen seuraamusten joukossa on kasvanut jonkin verran.

Vuosina 2002–2005 tuomittiin käräjäoikeuksissa kaikista huumausaine-rikoksista (RL 50:1–4) 65 prosentissa tapauksista sakkorangaistus, 20 prosentissa ehdoton vankeus, 14 ehdollinen ja muutamassa prosentissa jätettiin rangaistus tuomitsematta.

Kuvio 7 Käräjäoikeuksissa huumausainerikoksista (RL 50:1–4) päärikoksena annetut seuraamukset vuosina 1986–2005 (100 %)
Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

4.3 Törkeät huumausainerikokset

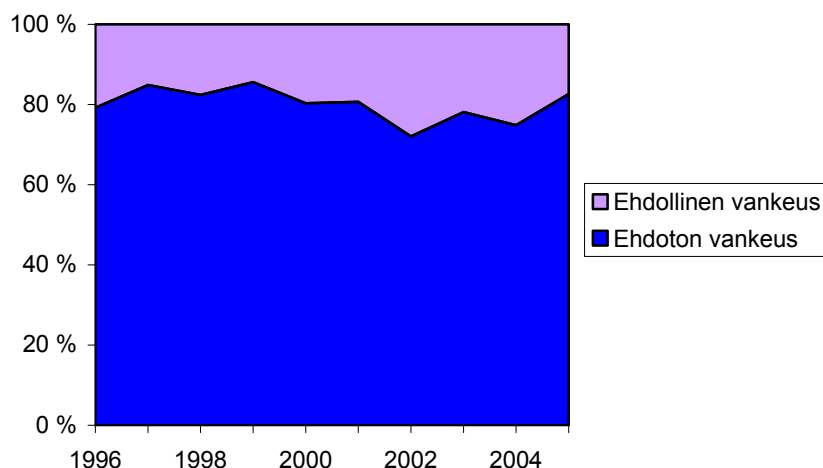
4.3.1 Ehdollinen vai ehdoton vankeus

Törkeästä huumausainerikoksesta on mahdollista tuomita vain vankeutta. Rangaistusasteikkona on vähintään vuosi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Rangaistuslajin valinta tehdään käytännössä lähes aina ehdollisen tai ehdottoman vankeuden välillä.²¹

Rangaistuslajin valinta. Jos vankeusrangaistuksen pituus on enintään kaksi vuotta, se on mahdollista määrätä ehdollisena. Tämän lisäksi sen käyttämiselle ei saa olla esteenä rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei kuitenkaan saa tuomita ehdotonta vankeutta, elleivät painavat syyt sitä vaadi. (RL 6:9 L 515/2003.)

Seuraavasta kuviosta 8 käy ilmi, että törkeästä huumausainerikoksesta on suurimmassa osassa tapauksia tuomittu ehdoton vankeusrangaistus. Vuosina 1996–2005 ehdotonta vankeutta on käytetty keskimäärin 80 prosentissa tapauksista. Ehdollista vankeutta on tuomittu joka viidennessä tuomiossa. Vuodelta 2002 löytyy eniten ehdollisia vankeuksia. Tällöin niitä tuomittiin 112 tuomiossa, mikä vastasi 28 prosenttia. Vuonna 2005 tuomittiin yhteensä 334 vankeusrangaistusta, joista 276 (83 %) oli ehdottomia ja 58 (17 %) ehdollisia. (Ks. myös liitetaulukko 2a.)

²¹ Yhdyskuntapalvelun käyttäminen edellyttää enintään kahdeksan kuukauden ehdotonta vankeutta (RL 6:11). Törkeissä huumausainerikoksissa on korkean minimirangaistuksen takia hyvin harvoin muuntokelpoisia tuomioita. Vuosina 1996–2005 yhdyskuntapalvelu tuomittiin vain neljä kertaa.

Kuvio 8 Rangaistuslaji käräjäoikeuksien päärikoksena tuomitsemisessa törkeissä huumausainerikoksissa (RL 50:2) vuosina 1996–2005

Ehdollisen vankeuden käyttämisestä. Rangaistuskäytäntöä huumausainerikoksissa on tutkittu keräämällä tuomiota viidestä käräjäoikeudesta (ks. Kainulainen 2006a, 18–19). Tähän aineistoon sisältyi myös ehdollisia tuomioita. Nämä rikokset erosivat muista törkeistä huumausainerikoksista. Tarkasteltaessa huumeiden laatua ja määrää oli havaittavissa, että ehdollisista tuomioista löytyi muita enemmän mietoja huumeita ja ainemäärät olivat selkeästi pienempiä. Kysymys saattoi olla myös avunannosta. Käräjäoikeuksien antamissa tuomioissa ei välttämättä perusteltu rangaistuslajin valintaa. Joskus saatettiin vain mainita, että estettä rangaistuksen määräämiseksi ehdolliseksi ei ole. Toisinaan viitattiin rikoksentekijän ensikertalaisuuteen esimerkiksi toteamalla, että henkilöä ei ole aikaisemmin rekisteröity rikoksesta. Muutamissa tuomioissa kerrottiin myös tuomittavan henkilön hakeutumisesta hoitoon tai hänen muuttuneesta elämäntilanteestaan esimerkiksi työllistymisen takia.

Oheissakko. Jos ehdollista vankeutta pidetään yksinään riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta, sen lisänä on mahdollista tuomita sakkoa tai yhdyskuntapalvelua (ks. RL 6:10 L 515/2003). Törkeissä huumausainerikoksissa oheissakon käyttäminen ei ole yleistä. Vuosina 2001–2005 oheissakko tuomittiin ehdollisena vankeuden lisänä vain kahdeksassa prosentissa tapauksia. Oheissakko oli kuitenkin varsin tuntuva, sillä se oli keskimäärin 47 päiväsakkoa (rangaistuksessa vain yksi rikos).

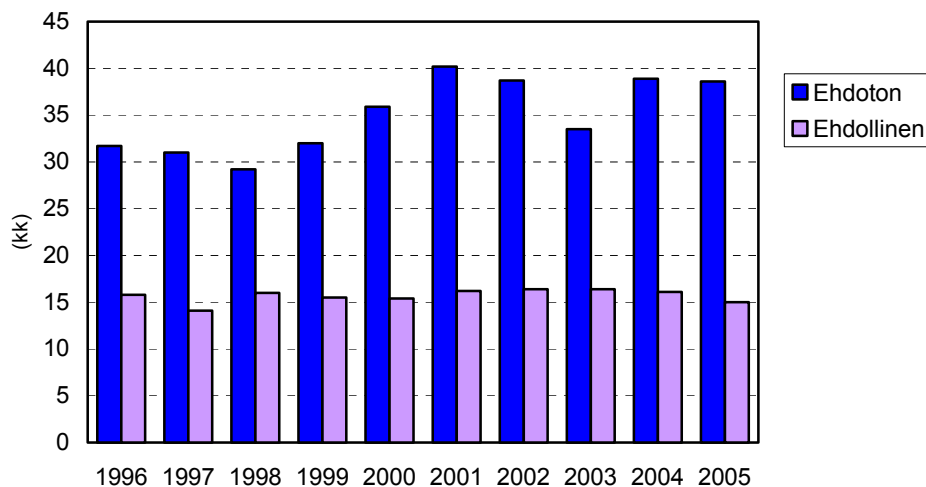
Yhdyskuntapalvelu tehosteena. Oikeustilastoista ei pysty selvittämään, onko ehdollisen vankeuden lisänä tuomittu yhdyskuntapalvelua. Viidestä käräjäoikeudesta (Kainulainen 2006a) kerätyn aineiston mukaan törkeissä huumausainerikoksissa tuomittiin ehdollisen vankeuden tehosteena lähes joka neljännessä tapauksessa yhdyskuntapalvelua.

4.3.2 Keskirangaistukset

Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia keskirangaistuksia törkeistä huumausainerikoksista on annettu. Lähteenä käytetään päärikosperusteisia tuomioita. Kuviosta 9 käy ilmi viimeisen kymmenen vuoden aikana törkeästä huumausainerikoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus. Ehdollisissa vankeuksissa rangaistukset ovat pysytelleet samoina. Vuosina 1996–2005 tuomittiin keskimäärin noin yhden vuoden ja kolmen kuukauden mittainen ehdollinen vankeus.

Ehdottomissa vankeuksissa keskirangaistusten pituus on vaihdellut eri vuosina. Kuviosta 9 voidaan havaita, että keskirangaistus kasvoi vuosittu-
hannen vaihdetta lähestyttäessä. Vuonna 2001 se oli korkeimmillaan: noin kolme vuotta ja neljä kuukautta. Vuosina 2001–2005 ehdottomien vankeuksien pituus on ollut keskimäärin noin kolme vuotta ja kaksi kuukautta (38 kk). (Ks. myös taulukko 7.)

Edellä esitetyissä tiedoissa on käytetty hyväksi tilastoa, jossa törkeää huumausainerikosta koskevassa rangaistuksessa on ollut *vain yksi rikos*. Keskirangaistukset olisivat korkeampia, jos tarkastelun kohteeksi otettaisiin useamman rikoksen sisältävät tuomiot.

Kuvio 9 Ehdottoman ja ehdollisen vankeuden keskipituus törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 1996–2005 (rangaistuksessa vain yksi rikos)
Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 7 Törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) annetut keskirangaistukset käräjäoikeuksissa vuosina 1996–2005 (rangaistuksessa vain yksi rikos)

	Ehdoton vankeus		Ehdollinen vankeus	
	N	kk	N	kk
1996	78	31,7	24	15,8
1997	67	31,0	21	14,1
1998	70	29,2	21	16,0
1999	71	32,0	22	15,5
2000	75	35,9	36	15,4
2001	128	40,2	52	16,2
2002	125	38,7	53	16,4
2003	130	33,5	46	16,4
2004	108	38,9	48	16,1
2005	111	38,6	36	15,0

Lähde: Tilastokeskus

4.3.3 Rangaistuksen mittaamisesta

Rangaistuksen mittaamista koskevia säännöksiä uudistettiin vuonna 2004 (L 515/2003). Tänä vuonna sovellettiin vielä lukuisissa rikoksissa vanhan lain mukaisia säännöksiä, mutta näitä tapauksia ei tilastoitu (Lappi-Seppälä 2006b, 309). Tilastointitapaa muutettiin samalla, mutta huumausainerikoksista ei ole julkaistu tietoa rikosnimikeittäin. Tästä syystä mittaamisperusteita on mahdollista tarkastella vain kaikissa huumausainerikoksissa. Tarkasteltaessa käytäntöä ennen vuotta 2004 voidaan todeta, että niihin viitattiin harvoissa tuomiolauselmissä. Esimerkiksi vuosina 2000–2003 kaikista huumausainerikoksista annetuista seuraamuksista maininta jonkun mittaamisperusteen käyttämisestä löytyi noin joka seitsemänneistä tapauksesta (14 %). Tästä huolimatta on mahdollista, että mittaamisperusteet vaikuttavat seuraamusharkinnassa, vaikka niihin ei viitata.

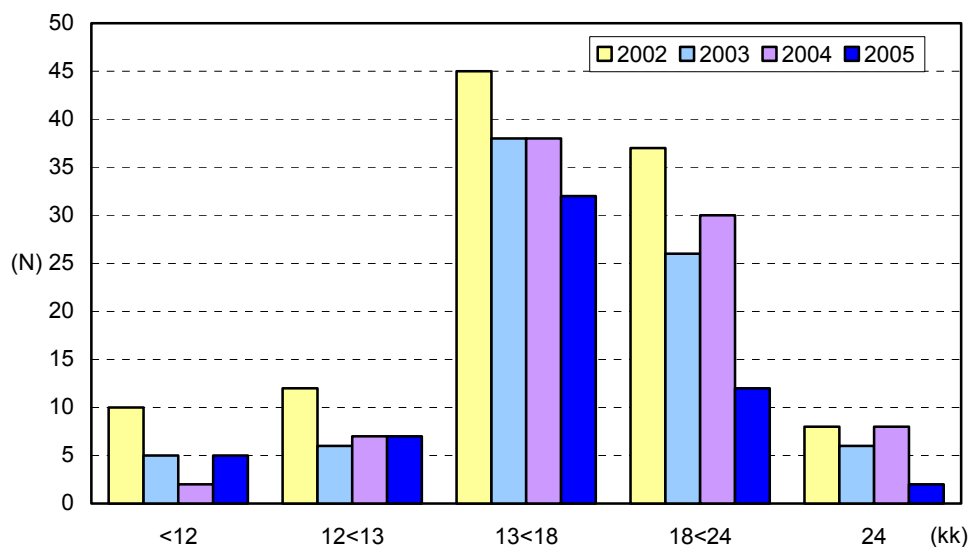
Huumausainerikoksissa vähentämisperusteen käyttäminen on liittynyt lähinnä alaikäisiin rikosentekijöihin (ks. Kainulainen 2006a, 81). Lieventämisperusteista käytetyin on ollut rikoksen selvittämisen edistäminen, kun taas koventamisperusteista rikoksen uusiminen. Rikoksen suunnitelmallisuus, tekeminen järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai palkkiota vastaan on mainittu vain harvoin. (Mt., 126.)

Vuosina 2004–2005 tilastoiduissa mittaamisperusteissa ei ole tapahtunut mainittavia muutoksia. Sovelletuin peruste on edelleen liittynyt rangaistusasteikon alentamiseen, jolloin on tavallisesti ollut kysymys alaikäisestä rikosentekijästä (4,9 % kaikista tuomioista). Muutamissa kymmenissä tapauksissa henkilö oli syyllistynyt vain avunantoon tai hänen osallisuutensa oli muulla tavalla vähäisempi (0,8 %). Tämän jälkeen käytettiin eniten koventamisperustetta rikosten uusimisen takia (3,8 %). Lieventämispe-

rusteita sovellettiin vähän. Tällöin lähes jokaisessa tapauksessa tuomittu edisti rikoksensa selvittämistä (0,5 %).

4.3.4 Ehdollisen vankeuden pituudesta

Seuraavaksi tarkastellaan vuosina 2002–2005 tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten pituuksia. Ehdollinen vankeus voi olla pituudeltaan enintään kaksi vuotta. Kuviosta 10 havaitaan, että suurin osa törkeistä huumausainerikoksista tuomituista ehdollisista vankeuksista on ollut pituudeltaan vähintään 13 kuukautta, mutta alle 18 kuukautta (kuviossa 13–18 kk). Vähintään puolentoista vuoden mittaisia, mutta alle kahden vuoden tuomioita on ollut niin ikään runsaasti (kuviossa 18–24 kk). Tasan kahden vuoden tuomioita löytyy myös.

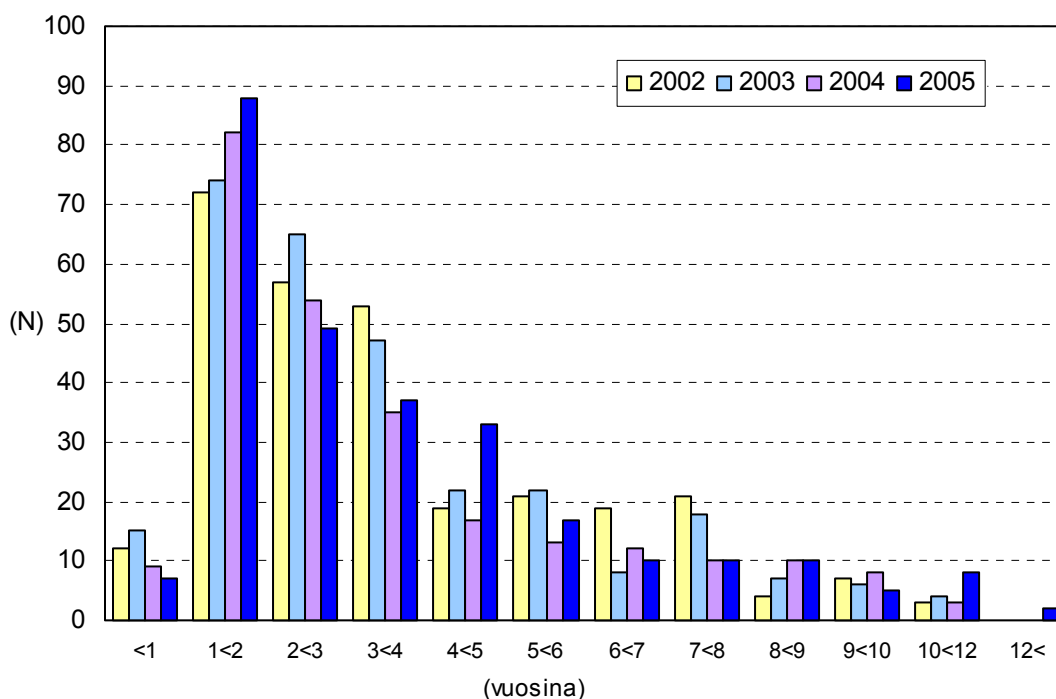
Kuvio 10 Ehdollisten vankeuksien pituuksia törkeissä huumausainerikoksissa (RL 50:2) kuukausina 2002–2005. Lähde: Tilastokeskus

4.3.5 Pitkät vankilarangaistukset

Seuraavaksi tarkastellaan ehdottomien vankeusrangaistusten pituuksia. Kuviosta 11 havaitaan, että suurin osa törkeistä huumausainerikoksista tuomituista ehdottomista vankeuksista on ollut vähintään vuoden, mutta alle kahden vuoden pituisia (kuviossa 1–2 vuotta). Toiseksi eniten on tuomittu vähintään kahden vuoden, mutta alle kolmen vuoden rangaistuksia (kuviossa 2–3 vuotta). Vuosina 2002–2005 annetuissa ehdottomissa tuomioissa oli yli puolessa tapauksista kyse alle kolmen vuoden vankeusrangaistuk-

sesta. Alle neljän vuoden tuomiot muodostavat 69 prosenttia kaikista ehdottomista tuomioista.

Rangaistuskäytännössä ei ole tapahtunut kovin suuria muutoksia kuviossa esitettyinä vuosina. Kuviosta käy ilmi, että vuosina 2002–2005 törkeästä huumausainerikoksesta on tuomittu myös varsin pitkiä vankeusrangaistuksia. Seuraavaksi tarkastellaan hieman tarkemmin näitä tapauksia.

Kuvio 11 Ehdottomien vankeuksien pituus törkeissä huumausainerikoksissa (RL 50:2) vuosina 2002–2005. Lähde: Tilastokeskus

Pitkät vankilarangaistukset. Törkeästä huumausainerikoksesta on mahdollista tuomita enintään kymmenen vuotta vankeutta. Jos yhteistä rangaistusta määrätään kuitenkin useista eri rikoksista, nousee käytettävissä oleva enimmäisrangaistus 13 vuoteen (RL 7:2). Vuonna 2002 tuomittiin törkeistä huumausainerikoksista 75 henkilölle viiden vuoden tai sitä pidempi vankilarangaistus. Tämän jälkeen pitkien tuomioiden lukumäärä on hieman laskenut. Vuonna 2005 yli viiden vuoden mittaisia vankeusrangaistuksia tuomittiin 62. Taulukosta 8 käy ilmi, että yli kahdeksan vuoden vankeusrangaistusten lukumäärä on sen sijaan kasvanut. Kun vuonna 2002 tällaisia tuomioita oli 14, vuonna 2005 niitä oli 25. Törkeästä huumausainerikoksesta on tuomittu myös yli kymmenen vuoden mittaisia vankeuksia. Kysymys on tapauksista, joissa henkilö on syylistynyt useisiin rikoksiin. Vuonna 2005 näin pitkiä tuomioita oli 10. (Ks. liitetaulukko 2b.)

Törkeissä huumausainerikoksissa noudatettu käytäntö soveltaa koko käytettävissä olevaa rangaistusasteikkoa on useisiin muihin rikoksiin verrattuna harvinaista. Toisaalta pitkien vankeusrangaistusten lukumäärä kaikissa rikoksissa on ollut viime vuosina kasvussa (Lappi-Seppälä 2006b, 293). Törkeästä huumausainerikoksesta annetut pitkät vankeusrangaistukset ovat kuitenkin olleet kasvattamassa vankilukua (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2006a). (Ks. myös liitetaulukko 4.)

Taulukko 8 Törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) tuomitut pitkät vankeusrangaistukset vuosina 2002–2005

	5 < 6 v	6 < 7 v	7 < 8 v	8 < 9 v	9 < 10 v	10 v <
2002	21	19	21	4	7	3
2003	22	8	18	7	6	4
2004	13	12	10	10	8	3
2005	17	10	10	10	5	10

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Asteikon riittävydestä. Törkeää huumausainerikollisuutta koskevassa keskustelussa on toisinaan nostettu esille kysymys käytettävissä olevan rangaistusasteikon riittävydestä. Tarkasteltaessa kuviossa 11 ehdottomien vankeusrangaistusten käyttöä havaitaan, että suuri osa tuomioista on sijoittunut asteikon ensimmäiseen neljännekseen. Selkeästi valtaosa (69 %) tuomioista on ollut pituudeltaan alle neljä vuotta. Lukumäärältään vain pieni osa rangaistuksista on mitattu asteikon yläpäästä. Törkeän huumausainerikoksen kymmenen vuoden enimmäisrangaistus on mahdollista ylittää kolmella vuodella määrättäessä yhteistä rangaistusta eri rikoksista. Yli kymmenen vuoden tuomiota on ollut hyvin vähän. Tuomiolauselmätietokannan mukaan vuosina 1999–2006 ei ole kertaakaan annettu lainvoimaista tuomiota törkeästä huumausainerikoksesta, jossa olisi ollut lain tuntema 13 vuoden enimmäisrangaistus. Tästä syystä rangaistuskäytännön perusteella ei näytä olevan tarvetta korottaa enimmäisrangaistusta törkeästä huumausainerikoksesta.

4.4 Muutoksenhakemisesta

Käräjäoikeuden antamasta tuomiosta on mahdollista hakea muutosta hovioikeudesta. Tilastokeskuksen pitämistä oikeustilastoista käy ilmi, kuinka usein tuomioista on valitettu. Kaikista rikoslakirikoksia koskevista tuomioista on vuosina 2001–2005 valitettu keskimäärin noin 14 prosentissa tapauksia. Muutoksenhakemisen yleisyyteen vaikuttaa merkittäväällä tavalla rangaistuslaji. Tarkasteltaessa yleisimpiä rangaistuslajeja havaitaan, että

kaikkein vähiten valituksia tehdään käräjäoikeuksien tuomitsemista sakko-rangaistuksista (6 %). Kaikkein eniten valitetaan sen sijaan ehdottomista vankeuksista (44 %). Ehdollisista vankeusrangaistuksista noin joka kymmenennestä on tehty valitus. (Ks. liitetaulukko 3a.)

Huumausainerikoksissa muutoksenhakeminen noudattelee pääpiirteis-sään samanlaista kuviota (ks. liitetaulukko 3b). Seuraavaksi tarkastellaan valittamista törkeistä huumausainerikoksista annetuista tuomioista. Ehdot-tomissa vankeuksissa muutoksenhakeminen on ollut hyvin yleistä, mikä tarkoittaa että monet törkeät huumausainerikokset ovat päätyneet hovioi-keuksien käsiteltäviksi. Vuosina 2001–2005 valitus tehtiin keskimäärin 86 prosentista ehdottomia tuomioita. Ehdollisista vankeuksista on haettu vä-hemmän muutosta. Näin on tapahtunut keskimäärin 35 prosentissa ehdolli-sia tuomioita. Valitus voi koskea myös syytteen hylkäämistä. Noin joka toinen törkeästä huumausainerikoksesta hylätty syyte on viety hovioikeu-teen.

Taulukko 9 Muutoksenhakeminen käräjäoikeuksissa törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) annetuista tuomioista vuosina 2001–2005 (päärikosperusteiset tiedot)

	2001	2002	2003	2004	2005	2001–2005 K.a.
Ehdoton vankeusrangaistus						
kaikki	355	289	289	253	277	292
valitettu	303	258	255	211	235	252
<i>valitus-%</i>	<i>85,4</i>	<i>89,3</i>	<i>88,2</i>	<i>83,4</i>	<i>83,4</i>	<i>86,3</i>
Ehdollinen vankeusrangaistus						
kaikki	85	112	81	85	58	84
valitettu	36	37	16	29	28	29
<i>valitus-%</i>	<i>42,4</i>	<i>33,0</i>	<i>19,8</i>	<i>34,1</i>	<i>34,1</i>	<i>34,7</i>
Syyte hylätty						
kaikki	16	12	13	7	15	13
valitettu	7	3	8	4	9	6
<i>valitus-%</i>	<i>43,8</i>	<i>25,0</i>	<i>61,5</i>	<i>57,1</i>	<i>60,0</i>	<i>49,2</i>
Kaikki						
<i>valitus-%</i>	<i>76,9</i>	<i>73,6</i>	<i>73,0</i>	<i>71,0</i>	<i>78,3</i>	<i>74,3</i>

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

5 TÖRKEÄT HUUMAUSAINERIKOKSET HELSINGIN HOVIOIKEUDESSA

Heini Kainulainen & Mirka Smolej

Törkeissä huumausainerikoksissa valittaminen käräjäoikeuden antamasta ehdottomasta tuomiosta on yleistä. Tässä syystä tutkimushankkeessa päätettiin kerätä erillinen aineisto hovioikeuden käsittelemistä törkeistä rikoksista. Hovioikeusaineiston perusteella saadaan tietoa siitä, minkälaisia rikoksia kätkeytyy tilastojen taakse. Samalla pystytään selvittämään, minkälaiset seikat ovat vaikuttaneet rangaistuksen mittaamisessa. Tämän lisäksi on mahdollista valottaa muutoksenhakuprosessia, jolloin kiinnostavaa on nähdä, kuinka usein hovioikeus päätti muuttaa käräjäoikeuden antamaa tuomiota.

Aineiston avulla voidaan tarkastella seuraavia seikkoja:

1) Muutoksenhakeminen:

- valittaja,
- valituksen kohde,
- seulonnan käyttö,
- suullisen pääkäsittelyn järjestämisen yleisyys,
- muutoksenhaun tuloksellisuus.

2) Huumausainerikoksista ja rangaistuksen mittaamisesta:

- minkälaisia huumausainerikokset ovat piirteiltään,
- minkälaiset seikat ovat keskeisiä rangaistusta mitattaessa,
- mitkä tekijät selittävät verrattain ankaraa rangaistustasoa.

3) Huumausainerikollisista:

- ikä, sukupuoli ja kansalaisuus,
- heidän rikostaustansa.

5.1 Kerätystä aineistosta

Aineisto koostuu Helsingin hovioikeuden vuonna 2005 käsittelemistä törkeistä huumausainerikoksista. Tapaukset haettiin tuomiolauselmätietokannan avulla. Koska kiinnostuksen kohteena on vakava huumausainerikollisuus, poimittiin mukaan vain *ehdottomaan vankeuteen* johtaneet törkeät

huumausainerikokset (RL 50:2). Tietokannasta löytyi 143 nämä ehdot täyttävää tuomiolauselmaa (päärikosperusteiset tiedot).

Tapauksiin liittyvät asiakirjat käytiin kopioimassa Helsingin hovioikeuden arkistossa. Aineisto koostuu tuomiolauselmien lisäksi hovioikeuden antamista tuomioista ja päätöksistä sekä muutoksenhaun kohteena olevista käräjäoikeuksien tuomioista. Tapauksista pyrittiin keräämään oikeudellisesti relevantti tieto, mikä tallennettiin SPSS-muotoiseen havaintomatriisiin.

Hovioikeuden tuomioista löytyy selostus valittajista, valituksen sisällöstä, vastapuolen vastineesta, asian käsittelemisestä tuomioistuimessa sekä lopulta hovioikeuden antama ratkaisu perusteluineen. Päätöksistä on kysymys silloin, kun valitusta ei otettu käsiteltäväksi. Asiakirjoihin sisältyi myös kaikissa tapauksissa käräjäoikeuden antama tuomio. Tämä osoittautui tutkimuksen aikana tärkeäksi lähteeksi, sillä hovioikeus saattoi usein vain viitata käräjäoikeuden tuomioon: *”Asiassa on käräjäoikeuden tuomion perusteluissa lausutuvin tavoin selvitetty tapahtumien alku- ja loppuosat tarkasti”* tai *”Rangaistuksia mitattaessa on otettava huomioon se, mitä käräjäoikeuden tuomiossa ja tämän tuomion perusteluissa on aiemmin todettu kunkin osallisuudesta”*. Ilman käräjäoikeuksien tuomioita ei olisi aina ollut mahdollista selvittää syyksi luettujen huumeiden laatua tai tarkkaa määrää. Aineistoa täydennettiin Rikosseuraamusviraston vankeinhoitotietojärjestelmän avulla, jolloin saatiin tieto rikosentekijöiden kansalaisuudesta.

Helsingin hovioikeudesta hankittu aineisto muodostui 75 eri tapauksesta, joissa oli joko yksi vastaaja tai useampia. Toisinaan saattoi olla kyse laajasta rikoskokonaisuudesta, jossa tuomittiin samanaikaisesti useita henkilöitä useista eri rikoksista. Kaikki valituksessa mainitut vastaajat eivät välttämättä sisältyneet tutkimusaineistoon, koska he eivät olleet syyllistyneet törkeään huumausainerikokseen tai heille ei ollut tuomittu siitä ehdotonta vankeutta. Aineistoon kuuluvista 143 vastaajasta vain kaksi esiintyi vuoden aikana kahdessa eri valituksessa.

Suurin osa Helsingin hovioikeuden käsittelemistä törkeistä huumausainerikoksista oli peräisin Helsingin käräjäoikeudesta (59 %). Käräjäoikeuksien tuomiot oli annettu välillä 28.3.2002–20.7.2005. Suurin osa oli vuodelta 2004.

Tässä aineistossa ei ole mukana sellaisia tuomioita, joissa hovioikeus on hylännyt syytteen kokonaan, muuttanut rikosnimikkeen törkeätä huumausainerikosta lievemmäksi tai lieventänyt käräjäoikeuden tuomitseman ehdottoman vankeuden ehdolliseksi. Tästä syystä tämän tutkimusaineiston perusteella ei ole mahdollista kuvata kattavasti kaikkia Helsingin hovioi-

keuden törkeissä huumausainerikoksissa tekemiä muutoksia. Myös reformatio in pejus -kielto²² rajoittaa hovioikeuden toimimismahdollisuuksia.

5.2 Hovioikeuden käsittelystä

Käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun on mahdollista hakea muutosta hovioikeudesta (OK 25:1). Hovioikeuden ei kuitenkaan nykyisin tarvitse ottaa kaikkia saamiaan valituksia tutkittavaksi, sillä 1.10.2003 Suomessa otettiin käyttöön seulontamenettely (L 381/2003). Valituksen tutkimista ei jatketa hovioikeuden pitäessä yksimielisesti selvänä, ettei valituksella ole menestymisen mahdollisuuksia. Laissa mainittuja edellytyksiä seulomiselle on useampia: 1) pääkäsittelyn järjestämiselle ei ole tarvetta, 2) käräjäoikeuden ratkaisu tai siellä noudatettu menettely ei ole virheellinen eikä 3) asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelemisen jatkamista. (Ks. tarkemmin OK 26:2.)²³

Helsingin hovioikeus sai vuonna 2005 käsiteltäväkseen törkeissä huumausainerikoksissa 143 valitusta. Seitsemässä tapauksessa muutoksenhakija ehti peruuttaa valituksensa (5 %). Hovioikeus seuloi itse kuusi tapausta (4 %).²⁴ Tästä syystä tarkemmin tutkittavaksi otettiin 130 käräjäoikeuden antamaa tuomiota (91 %).

Taulukko 10 Helsingin hovioikeuden käsittelemät valitukset törkeistä huumausainerikoksista vuonna 2005

	N	%
Peruutus	7	5
Seulonta	6	4
Tarkemmin tutkittavaksi	130	91
Yhteensä	143	100

Valitus voidaan käsitellä joko kirjallisessa tai suullisessa menettelyssä (ks. OK 26:11–15). Lähes kolmasosa hovioikeuden päätöksistä syntyi kirjallisessa käsittelyssä (31 %). Jos tarkastellaan tapausten käsittelemistä seulon-

²² Reformatio in pejus -kielto tarkoittaa, että hovioikeus ei saa muuttaa valituksen kohteena olevaa tuomiota muutoksenhakijan vahingoksi eikä vastapuolen eduksi, jos vastapuoli ei ole hakenut muutosta. Kielto ei koske syyttäjän yksin tekemää valitusta, sillä tuomion muuttaminen tuomitun eduksi on mahdollista (OK 26:11.1). Ks. esim. HE 33/1997, 78–79.

²³ Eduskunta sai vuonna 2005 käsiteltäväkseen hallituksen esityksen (87/2005), jossa ehdotettiin seulontamenettelyn laajentamista. Esitys kuitenkin peruutettiin eduskuntakäsittelyn aikana. Seulonnasta ks. esim. Jokela 2005, 229–230. Ks. myös KKO 2004:116, 2004:117.

²⁴ Hovioikeuksissa on yleisesti seulottu kaikista valituksista 14 %, jolloin oli tavallisesti kyse rangaistuksen mittaamisesta (OM 2006:28, 34).

nan jälkeen, hovioikeus piti pelkkää asiakirjoihin perehtymistä riittävänä 36 kohdalla, kun taas 94 tuomiosta päätettiin järjestää pääkäsittely. Vain yhdessä tapauksessa pääkäsittelyä ei pystytty pitämään, koska muutoksenhakija ei saapunut oikeuteen. Tällöin valitus jätettiin sillensä. Aineistosta löytyi myös toinen vastaaja, jota ei saatu useista yrityksistä huolimatta paikalle. Tässä tapauksessa hovioikeus päätti kuitenkin pitää pääkäsittelyn ja ratkaista asian vastaajan poissaolosta huolimatta.

Taulukko 11 Menettely Helsingin hovioikeuden tutkimissa valituksissa törkeistä huumausainerikoksista vuonna 2005

	N	%
Kirjallinen menettely	42	31
Pääkäsittely järjestetty	93	68
Pääkäsittely peruttu	1	0
Yhteensä	136	100

Valittaja

Suurimmassa osassa tapauksia muutoksenhakijana oli käräjäoikeudessa tuomittu henkilö yksinään (57 %). Vain syyttäjän aloitteesta hovioikeuteen vietyjä juttuja oli viisi prosenttia. Kolmasosassa tapauksista molemmat olivat muutoksenhakijoina. Neljässä prosentissa valitukseen osallistui oman vaateensa kanssa muu henkilö, kuten esimerkiksi asianajaja tai vakuutusyhtiö.

Taulukko 12 Muutoksenhakija Helsingin hovioikeuden käsittelemissä törkeissä huumausainerikoksissa vuonna 2005

	N	%
Tuomittu	78	57
Tuomittu ja syyttäjä	45	33
Syyttäjä	7	5
Muu tilanne	6	4
Yhteensä	136	100

Hovioikeus käsitteli yleensä samalla kertaa useampia henkilöitä koskevia tuomioita. Tässä aineistossa noin kolmasosassa tapauksista oli kyse yhtä henkilöä koskevasta valituksesta. Tuomittuja henkilöitä oli tavallisesti 2–4.

Valituksen sisällöstä

Käräjäoikeudessa tuomitut henkilöt olivat tyytymättömiä moniin seikkoihin heitä koskevissa tuomioissa. He vaativat syytteen hylkäämistä koko-

naan tai ainakin osittain, rikosnimikkeen muuttamista, rangaistuksen alen-
tamista, muuttamista ehdolliseksi tai menettämisseuraamusten pienentä-
mistä. Aineistosta löytyi useita tahallisuuteen liittyviä väitteitä, jolloin syy-
tetyt eivät mielestään olleet syyllistyneet rikokseen, koska he eivät tienneet
salakuljettaneensa huumeita tai he eivät ainakaan olleet tietoisia huumaus-
aineiden laadusta tai suuresta määrästä. Huumeiden hallussapito saatettiin
kiistää myös väittämällä, että esimerkiksi maastoon kätetty aine ei ollut
heidän määräysvallassaan. Joidenkin mielestä kyse ei ollut törkeästä huu-
mausainerikoksesta, koska huumetta ei ollut pidetty hallussa levitystarkoi-
tusta varten. Tästä syystä he olivat mielestään syyllistyneet huumausaineen
käyttörikokseen tai korkeintaan huumausainerikokseen.

Valitusten mukaan osallisuudessa saattoi olla kysymys vain avunannos-
ta tai heidän syyllisyytensä oli muulla tavalla vähäisempää, koska he olivat
toimineet varsin vaatimattomassa roolissa huumeita liikuteltaessa. Valituk-
sista löytyi mainintoja siitä, miten vastaaja oli toiminut vain *”hyväuskoise-
na kuriirina”*, *”epäitsenäisesti saamiensa ohjeiden mukaisesti”* tai *”ei voi-
nut toimia merkittävässä roolissa jo puutteellisen kielitaitonsa takia”*. Ri-
koksesta tuomittu ei myöskään ollut välttämättä saanut teostaan taloudellis-
ta hyötyä.

Valituksissa saatettiin kiistää tuomittuja vastaan esitetty näyttö, sillä
heitä ei pystytty kytkemään huumelastiin, rikoskumppaneiden kertomukset
olivat epäluotettavia tai rikoksen kohteena olleista huumeiden määristä ei
ollut kunnollista selvitystä.

*”K ei ollut tiennyt kuljettaneensa erittäin vaarallista huumausainet-
ta eikä hän ollut teollaan tavoitellut huomattavaa hyötyä. Hän oli
toimeksiantajansa taustasta tietoisena voinut päätellä ainoastaan,
että kyseessä oli jonkin laittoman tuotteen maahantuonti.” (Tuomio
111)*

*”V oli Subutexeja maahan tuodessaan ja myös myöhemmin ollut
niin sanotun kuriirin asemassa eikä hänelle ollut etukäteen ilmoitet-
tu, kuinka paljon niitä oltiin tuomassa.” (Tuomio 112)*

*”Rangaistus oli N:n ensikertalaisuuteen nähden liian ankara. Ran-
gaistuksen mittaamisessa ei ollut otettu huomioon, että N ei ollut
aluksi edes tiennyt mitä hänen kotiinsa toimitettu paketti oli sisältä-
nyt. N oli ajautunut tilanteeseen lojaalisuudesta maanmiehiään
kohtaan sekä siitä pelosta, mitä hänelle, tai hänen perheelleen ta-
pahtuisi, jos hän ei noudattaisi Virosta tulleita käskyjä.” (Tuomio
10)*

Myös käräjäoikeudessa annettuihin rangaistuksiin oltiin tyytymättömiä. Monien mielestä ehdollinen vankeus olisi riittänyt, ja sitä olisi voinut tehostaa oheissakolla tai yhdyskuntapalvelulla. Ehdottomien vankeusrangaistusten pituuksia arvosteltiin. Rangaistusta haluttiin alennettavaksi viittamalla esimerkiksi vallitsevaan oikeuskäytäntöön tai lievennysperusteiden käsillä olemiseen. Valituksissa saatettiin vedota rikoksentekijän aktiiviseen panostukseen rikoksen selvittämisen edistämisessä tai väittää että henkilö oli joutunut toimimaan painostuksen alaisena. Joissakin tapauksissa rangaistusta olisi pitänyt kohtuullistaa enemmän aikaisempien tuomioiden perusteella kuin käräjäoikeudessa oli tehty.

Valituksessa otettiin kantaa myös rikoshyödyn menettämiseen, jolloin vaadittiin niiden kumoamista kokonaan tai osaksi. Myös rikoshyödyn laskentatapaan oltiin tyytymättömiä.

Syyttäjän valitus. Syyttäjät vaativat yleensä korotuksia niin rangaistuksiin kuin taloudellisen hyödyn menettämisseuraamuksiinkin. Käräjäoikeus oli syyttäjien mielestä poikennut rangaistuskäytännöstä tai lieventämis- tai koventamisperusteita ei ollut sovellettu oikein. Myös rikoksen tuottama hyöty oli laskettu liian alhaiseksi. *”Z:n ja H:n menettely oli ollut organisoitua, järjestettyä ja suunniteltua ja se oli liittynyt järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Z:lle ja H:lle tuomitut rangaistukset poikkesivat oikeuskäytännössä omaksutusta mittaamiskäytännöstä.”* Seuraavaksi tarkastellaan, mitä hovioikeuden tutkittavaksi ottamille tuomioille on tapahtunut.

5.3 Muutoksenhaun tulokset

Törkeissä huumausainerikoksissa haettiin muutosta kaikkiaan 136 tuomioon. Yli puolessa tapauksista hovioikeus ei nähnyt syytä muuttaa sitä. Tällaisia tuomioita oli 73 (54 %). Hovioikeus muutti puolestaan käräjäoikeuden antamaa tuomiota 63 tapauksessa, mikä tarkoittaa, että lähes joka toinen tuomio muuttui (46 %).

Taulukko 13 Muutoksenhaun tulos Helsingin hovioikeuden tarkastamissa törkeissä huumausainerikoksissa vuonna 2005

Muutoksenhaun kohteena olleiden tuomioiden määrä		
	N	%
Ei muutosta	73	54
Muutos	63	46
Yhteensä	136	100

Yhtenä kiinnostavana tutkimustuloksena voi pitää sitä, että hovioikeus ei nähnyt suurimmassa osassa tapauksia syytä muuttaa kärjäoikeuden tuomiota. Tämä tarkoittaa sitä, että eri oikeusasteiden välillä ei ilmennyt erimielisyyksiä oikeudellisten kysymysten tulkinnassa eikä näytön arvioinnissa. Myös seuraamusharkintaan kuuluvista kysymyksistä oltiin samaa mieltä.

Kiinnostavaa on havaita, että edes suullinen käsittely ei johtanut tuomion muuttamiseen. Kärjäoikeuden tuomio pysyi samana yli puolessa tapauksista, vaikka hovioikeudessa olisi uudelleen kuultu vastaajia ja mahdollisia todistajia. Yleensä hovioikeus tuli pääkäsittelyn jälkeen siihen lopputulemaan, että näyttökysymyksiä ei ollut syytä arvioida toisella tavalla kuin kärjäoikeudessa. *”V on hovioikeudessa kertonut olennaisilta osin samoin kuin kärjäoikeuden tuomioon on kirjattu”*. Kun henkilöiden syyksi luetut teot eivät muuttuneet, ei hovioikeuden mielestä ollut tarpeellista puuttua muullakaan tavoin kärjäoikeuden tuomioon. *”Hovioikeudella ei ole pääkäsittelyn perusteella aihetta arvioida asiassa esitettyä näyttöä ja siitä tehtyjä johtopäätöksiä toisin kuin kärjäoikeus on tehnyt. Aihetta kärjäoikeuden ratkaisun muuttamiseen myöskään rangaistuksen tai menettämisseuraamuksen osalta ei ole.”*

Muutetut tuomiot

Hovioikeus muutti 63 kärjäoikeuden antamaa tuomiota. Suurimmassa osassa tapauksia oli kysymys rangaistuksen muuttamisesta, jolloin se yleensä aleni (N=30). Rangaistusta korotettiin 15 tuomiossa. Muutos koski ainoastaan rikoshyödyn menettämistä 11 tuomiossa. Seitsemässä tapauksessa hovioikeus teki muita vähäisiä korjauksia kärjäoikeuden tuomioon, mutta rangaistusta tai rikoshyötyä ei muutettu.

Taulukko 14 Helsingin hovioikeuden törkeissä huumausainerikoksissa muuttamat tuomiot vuonna 2005

	N	%
Rangaistusta alennettu	30	48
Rangaistusta korotettu	15	24
Vain rikoshyödyn menettäminen	11	17
Muu	7	11
Yhteensä	63	100

Suurin osa muuttuneista tuomioista syntyi pääkäsittelyn jälkeen (68 %). Noin kolmasosa muutoksista on peräisin kirjallisesta menettelystä (32 %). Pelkkien asiakirjojen perusteella alennettiin rangaistusta, muutettiin ri-

koshyödyn menettämisseuraamusta ja tehtiin muutama rangaistuksen korotuskin. Seuraavaksi käydään vielä tarkemmin läpi hovioikeuden muuttamia käräjäoikeuden tuomioita.

Rangaistuksen alentaminen. Tarkasteltaessa aineistosta pelkästään hovioikeuden muuttamia tuomiota lähes puolessa tapauksista oli kysymys rangaistuksen alentamisesta (N=30). Monissa muutoksissa rikoksen kohteena oli Subutex, jolloin hovioikeus piti käräjäoikeuksien antamia tuomioita yleiseen rangaistuskäytäntöön nähden liian ankarina. Joissakin tapauksissa hovioikeus oli arvioinut näyttöä toisin kuin käräjäoikeus, jolloin henkilön syyksi luettujen huumeiden määrä pieneni. Hovioikeus saattoi myös pitää henkilön osallisuutta huumeiden levittämisessä vähäisenä, mikä puolsi lievempää rangaistusta. Parin kannabiksen kasvattajan rangaistus aleni, koska sen katsottiin tapahtuneen pääasiallisesti omaa käyttöä varten. Muutamissa tapauksissa hovioikeus katsoi lieventämisperusteiden olevan käsillä. Alennusten taustalta saattoi löytyä myös muuttunut rikosnimike.

”V:n osuus tässä rikoskokonaisuudessa on käräjäoikeuden mainitsemilla perusteilla ollut epäitsenäinen ja selvästi hänen rikoskumppaneitaan vähäisempi. Hovioikeus katsoo, että se ja hänen kohdallaan sovellettu rikosten selvittämisestä johtunut rangaistuksen lieventämisperuste tulee ottaa enemmän huomioon rangaistusta mitattaessa.” (Tuomio 28)

Hovioikeuden alentaessa tuomiota muutos oli usein varsin tuntuva. Rangaistus pieneni suuressa osassa tapauksia vähintään viidenneksellä. Myös puoleen kutistuneita tuomioita löytyi. Vankeusajan pituutta tarkasteltaessa kyse oli keskimäärin hieman yli vuoden mittaisesta lyhentymisestä. Viidesssä tuomiossa kyse oli vuosista. Tällöin tuomioista neljä liittyi samaan rikoskokonaisuuteen, jossa henkilöt olivat tuoneet maahan lähes 3 000 Subutex-tablettia.

Rangaistuksen korottaminen. Rangaistusta korotettiin 15 tuomiossa (24 %). Tällöin suurimmassa osassa tapauksia oli kysymys siitä, että rikosnimike oli muuttunut. Henkilö oli käräjäoikeudessa tuomittu huumausainerikoksesta tai syyte törkeästä huumausainerikoksesta oli hylätty, mutta hovioikeus arvioi tapausta toisin. Henkilön katsottiin hovioikeudessa esitetyn näytön perusteella sittenkin syyllistyneen rikokseen, hänen syykseen luettiin suurempia huumemääriä tai ”suuren määrän” rajaa arvioitiin toisella tavalla. Viimeksi mainitussa tapauksessa kyse saattoi olla Subutexeista tai muista huumausaineeksi luokiteltavista lääkkeistä. Rangaistuksen korottamisen taustalla saattoi olla myös hovioikeuden erilainen näkemys rikoksen

vakavuudesta tai rangaistuskäytännön yhtenäisyyden vaatimuksen katsottiin edellyttävän kovempaa rangaistusta. Joskus rangaistusta mitattaessa lieventämisperusteen käyttämiselle ei ollut hovioikeuden mielestä aihetta.

Rangaistuksen korottaminen tarkoitti yleensä ehdottoman vankeusajan pidentymistä reilulla puolella vuodella. Vain kahdessa tapauksessa korotus oli mitattavissa vuosissa.

Rikoshyödyn menettäminen. Rikoshyödyn menettäminen oli ainoana muutoksen kohteena 11 tuomiossa (17 %). Tämän lisäksi rikoshyödyn menettämiseen saatettiin ottaa kantaa samalla kun rangaistusta muutettiin. Hovioikeusaineistosta kävikin ilmi, että rikoshyödyn menettäminen oli yksi niistä harvoista kysymyksistä, joista oikeudellisilla toimijoilla oli hyvin erimielisiä käsityksiä keskenään.

Muu muutos. Seitsemässä tuomiossa hovioikeus teki muita vähäisiä muutoksia käräjäoikeuden tuomioon, mutta rangaistusta tai rikoshyötyä ei muutettu (11 %). Tällöin saattoi olla kyse esimerkiksi ehdonalaisen vapauden menettämisestä, ulkomailla tapahtuneiden rikosten tai aikaisempien rangaistusten huomioon ottamisesta ilman, että käräjäoikeuden mittaamaa rangaistusta olisi tarvinnut muuttaa.

Seuraavaksi kerrotaan törkeistä huumausainerikoksista tuomituista henkilöistä, minkä jälkeen tarkastellaan huumausainerikosten piirteitä ja selvitetään, minkälaiset seikat ovat vaikuttaneet rangaistusta mitattaessa.

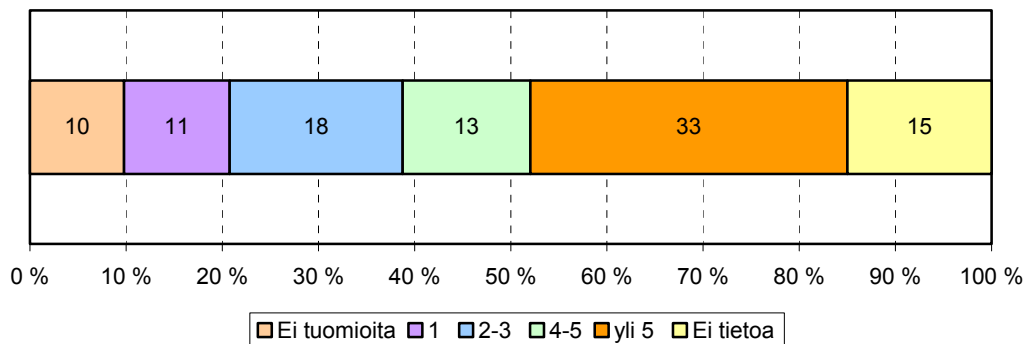
5.4 Törkeistä huumausainerikoksista tuomitut henkilöt

Helsingin hovioikeudesta kerätyssä aineistossa 93 prosenttia tuomituista oli *miehiä*. Törkeät huumausainerikokset olivat ennen muuta nuorten miesten rikoksia, sillä suurin osa oli 21–30-vuotiaita (44 %). Alle 18-vuotiaita oli vain yksi. Tässä tapauksessa osa useamman vuoden aikana toteutetusta törkeästä huumausainerikoksesta oli tehty alaikäisenä. Tuomituista noin kolmannes oli *ulkomaan kansalaisia* (30 %). Osalla heistä oli Suomessa kotipaikkaoikeus ja henkilötunnus. Suurin ulkomaalaisryhmä oli virolaiset (18 %).

Rikosten lukumäärä. Törkeistä huumausainerikoksista tuomitut henkilöt olivat noin puolessa tapauksista syyllistyneet vain yhteen rikokseen. Noin joka viides tuomittiin kahdesta rikoksesta ja joka neljäs oli syyllistynyt

kolmeen tai sitä useampaan rikokseen. Suurin osa tuomituista oli syyllistynyt erilaisiin huumausainerikoksiin, jolloin törkeän huumausainerikoksen lisäksi löytyi perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia tai käyttörikoksia. Kolmasosalla oli tilillään huumausainerikoksen lisäksi joi-takin muita rikoksia, jolloin yleisimpiä rikosnimikkeitä olivat ampuma-aserikokset (ks. myös Kainulainen 2006a, 127).

Rikostausta. Tuomiolauselmatietokannan avulla oli mahdollista tarkastella, oliko henkilöt tuomittu rikoksista aikaisemmin. Tietokanta sisältää kaikki käräjäoikeuksien antamat tuomiot vuodesta 1999 alkaen. Valtaosalla törkeistä huumausainerikoksista tuomituista löytyi aikaisempia rikoksia (ks. kuvio 12). Kolmanneksella rikostuomiota oli enemmän kuin viisi. Vain joka kymmenettä hovioikeuden nyt tuomitsemista henkilöistä ei ollut tuomiolauselmatietokannan mukaan tuomittu aikaisemmin. Toisaalta tietokannan tiedot alkavat vuodesta 1999, joten on mahdollista, että joku aineistoon kuuluvista henkilöistä on saanut tätä varhaisemman tuomion. Tällöin ensikertalaisten määrä pienenisi. Tämän lisäksi on huomattava, että tiedot puuttuvat 15 prosentista tapauksia, joten myös heidän joukossaan saattaa olla ensikertalaisia.

Kuvio 12 Törkeistä huumausainerikoksista tuomittujen aikaisemmat rikostuomiot vuosina 1999–2005, % (N=135)²⁵

Tarkasteltaessa tästä aineistosta löytyvien henkilöiden tekemiä aikaisempia rikoksia he olivat yleensä syyllistyneet huumausainerikokseen (30 %). Seuraavaksi yleisimpiä päärikoksia olivat väkivaltarikokset (13 %), petos- ja varkausrikokset (12 %) ja liikenne-rikokset (11 %).²⁶

²⁵ Tarkastelussa on mukana kaikki hovioikeuden tarkemmin tutkimat tapaukset (N=135). Tällöin sekä valituksensa peruuttaneet että yksi pääkäsittelyn peruuttamistapaus on poistettu.

²⁶ Huumausainerikoksiin syyllistyneiden henkilöiden tekemistä muista rikoksista vuosina 1977–1996 ks. Kinnunen 2001, 21.

Tuomittu rangaistus. Helsingin hovioikeudessa törkeästä huumausainerikoksesta tuomittiin keskimäärin neljän vuoden ja yhden kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus. Tämä on korkeampi keskirangaistus kuin mitä edellä esiteltiin koko maata koskevissa tiedossa (ks. 4.3.2). Helsingin hovioikeudessa tuomittiin myös useita pitkiä vankilarangaistuksia. Joka viides tuomio oli vähintään seitsemän vuoden pituinen. Eroa koko maan käräjäoikeuskäytäntöihin selittää se, että Helsingin hovioikeudessa on käsitelty varsin vakavia rikoksia, joissa rikoksen kohteena olevat huume-määrät olivat korkeita.

Tutkintavankeus. Törkeästä huumausainerikoksesta tuomittu henkilö on usein vangittu rikosprosessin aikana (ks. Kainulainen 2006b, 160). Myös tässä aineistossa monet muutoksenhakijoista olivat tutkintavankeina. Tämä käy ilmi tarkasteltaessa hovioikeuden tuomiosta tekemää vähennystä rikoslain 6:13 mukaan. Vähennys tehtiin 76 prosentissa tuomiosta. Se ei kuitenkaan tarkoita, että lähes neljäsosa vastaajista olisi ollut vapaalla jalalla, sillä aineistosta kävi ilmi, että osa heistä oli esimerkiksi vankeusvankeina. Tuomiosta tehtävä vähennys oli tyypillisesti varsin pitkä. Kun käräjäoikeudessa suurin osa vähennyksistä jää törkeissä huumausainerikoksissa korkeintaan kolmeen kuukauteen, hovioikeudessa oli yleensä kysymys 6–12 kuukauden mittaisesta vapaudenmenettämisestä. Joka viidennessä tuomiossa vähennys oli yli vuoden. Muutamissa yksittäisissä tuomiossa vähennys lähenteli kahta vuotta. Tehtyjen vähennysten perusteella on mahdollista todeta, että näissä tapauksissa rikosprosessin kesto on ollut varsin pitkä.

5.5 Huumausainerikosten piirteistä

Huumausainerikoksissa voidaan syyllistyä useisiin erilaisiin tekoihin. Törkeistä huumausainerikoksista tuomituilla on aina kysymys huumeiden levittämiseen liittyvästä toiminnasta. Hovioikeusaineistosta kävi ilmi, että syyksi luettu teko saattoi muodostua ainoastaan levitystarkoituksessa tapahtuneesta huumeiden hallussapitamisesta. Tämän lisäksi aineistosta löytyi paljon mainintoja huumeiden levittämisestä tai sen yrittämisestä, myymisestä, luovuttamisesta tai välittämisestä. Kyse saattoi niin ikään olla huumausaineiden maahantuonnista tai muusta kuljettamisesta tai kuljetuttamisesta. Muutamassa yksittäisessä tapauksessa henkilö oli syyllistynyt kannabiksen viljelemiseen.

Helsingin hovioikeudessa syyksi luetut rikokset olivat hyvin pistemäisiä, sillä useissa tuomioissa teko aika muodostui vain yhdestä vuorokaudesta (27 %). Korkeintaan kuukauden kestäneestä toiminnasta oli kyse joka

toisessa tuomiossa. Noin kolmasosassa tuomioita huumeiden levittäminen oli kestänyt yli puoli vuotta. (Ks. taulukko 15.)

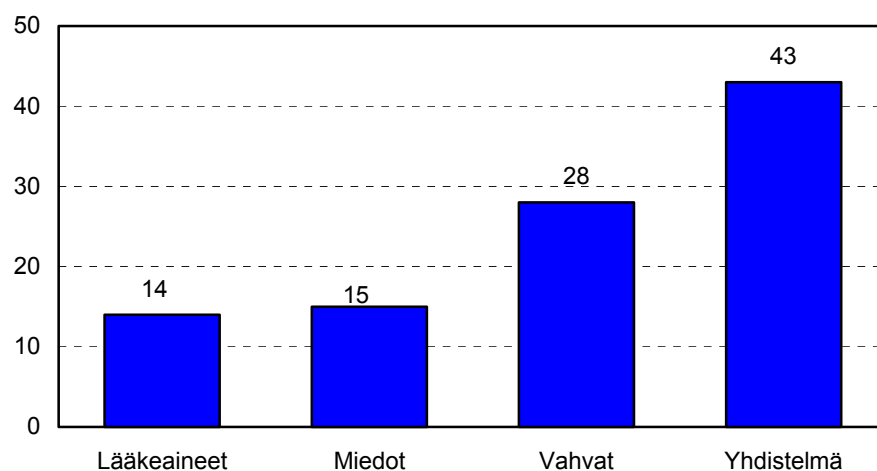
Taulukko 15 Törkeän huumausainerikoksen tekoaika

	N	%
1 vrk	37	27
2–30 vrk	31	23
1–6 kk	24	18
6–12 kk	20	15
yli 12 kk	23	17
Yhteensä	135	100

Rikoshyödyn menettämisestä. Hovioikeus otti parissakymmenessä tapauksessa erikseen kantaa rikoshyödyn menettämiseen. Henkilöiden menettäväksi tuomitut rahamäärät olivat tällöin varsin korkeita. Keskiarvo oli 32 328 euroa (mediaani 22 500 euroa). Enimmillään tuomitun katsottiin saaneen huumausaineiden levityksestä 96 220 euron suuruisen rikoshyödyn.

Huumausaineen laatu ja määrä

Huumausaineet voidaan jakaa mietoihin ja vahvoin sekä huumausaineiksi luokiteltuihin lääkkeisiin. Mietoina huumeina pidetään kannabistuotteita, vahvoina puolestaan amfetamiinia, ekstaasia, heroiinia ja kokaiinia. Tässä aineistossa oli kysymys pelkästään miedoista huumausaineista 15, vahvoista 28 ja huumelääkkeistä 14 prosentissa tapauksia. Loput 43 prosenttia muodostuivat edellä mainittujen aineiden erilaisista yhdistelmistä.

Kuvio 13 Huumausaineen laatu tuomioissa, % (N=135)

Seuraavaksi kuvataan rikoksen kohteena yleisimmin esiintyneiden huumeiden määriä. Taulukossa 16 esitetyistä tietoja tarkasteltaessa on syytä huomata, että ne eivät kuvasta takavarikoituja ainemääriä. Törkeästä huumausainerikoksesta tuomitun henkilön syyksi on saatettu lukea paljon suurempi huumausainemäärä kuin mitä on onnistuttu takavarikoimaan hänen hallustaan. Joissakin tapauksissa määrään sisältyy myös henkilön itsensä käyttämä ainemäärä.

Taulukossa esitetyt aineiden minimimäärät eivät ylitä törkeän huumausainerikoksen alarajaa, mikä johtuu erilaisten yhdistelmien yleisyydestä. Tällöin törkeän huumausainerikoksen suuri määrä on ylittynyt jonkun muun huumausaineen kohdalla, mutta henkilön hallusta on löytynyt samalla pieni määrä muuta huumausainetta.

Yleisin huumausaine oli *amfetamiini*, jota löytyi kaikkiaan 70 tuomios-ta. Törkeän huumausainerikoksen alarajana on pidetty 100 grammaa kerrallaan käsiteltyä amfetamiinia. Kun rikoksen kohteena oli ainoastaan amfetamiinia, löytyi hovioikeusaineistosta vain muutamia yksittäisiä tuomioita, joissa liikuttiin lähellä tätä rajaa. Hovioikeusaineistossa määrät olivat tyypillisesti varsin korkeita, sillä rikoksen kohteena oli keskimäärin 3 200 grammaa amfetamiinia. Enimmillään oli kyse 17 kilosta. Rikoksen kohteena olleiden amfetamiinierien pitoisuudet vaihtelivat. Toisinaan aineen vahvuus oli matala, toisinaan taas hyvin korkea. Pitoisuuteen otettiin erikseen kantaa noin kolmasosassa tuomioita.

Taulukko 16 Yleisimpiä huumausaineita törkeissä huumausainerikoksissa Helsingin hovioikeudessa vuonna 2005

	N	Määrät	Keskiarvo	Mediaani	Keskihajonta
Amfetamiini (g)	70	0,3–17 000,0	3 216,6	1 676,5	3 380,6
Hasis (g)	51	0,4–162 023,0	27 503,3	15 018,1	31 932,8
Subutex (kpl)	45	0,5–10 920	2 444	1 742	2 565
Ekstaasi (kpl)	36	1–20 559	3 114	2 004	3 819
Marihuana (g)	24	0,04–13 000,0	4 425,0	900,0	5 084,1
Heroiini (g)	7	0,3–320,0	92,3	10,0	123,5
Kokaiini (g)	5	0,3–363,2	166,0	99,4	184,3

Toiseksi eniten löytyi hasista (N=51). Myös näissä tapauksissa huumemäärät olivat yleensä korkeita. Törkeän huumausainerikoksen alarajan on katsottu ylittävän, jos rikoksen kohteena on ollut kerrallaan käsiteltynä yksi kilo hasista. Helsingin hovioikeuden tuomiossa sitä oli rikoksen kohteena keskimäärin 27,5 kiloa. Enimmillään oli kyse 162 kilosta.

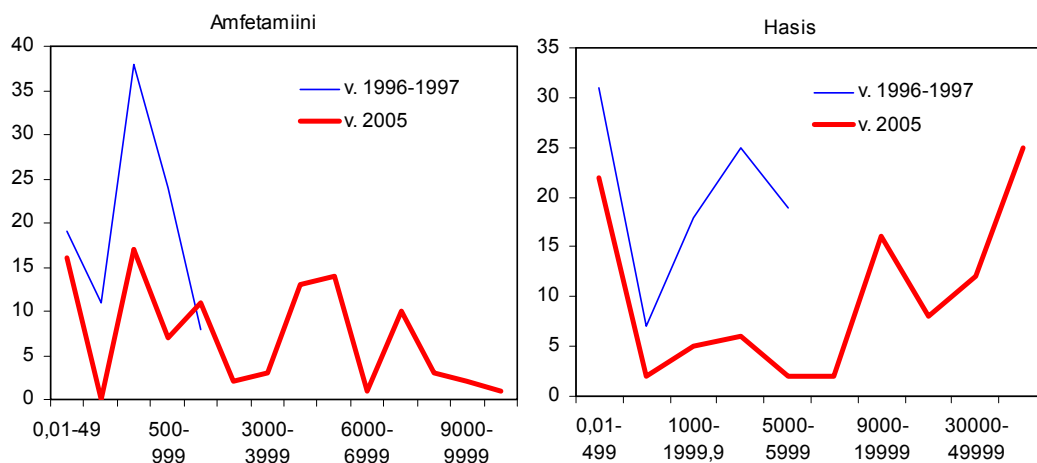
Kolmanneksi eniten tuomioissa oli huumehoidossa käytetty lääkevalmiste Subutexia (N=45). Keskiarvo oli jälleen korkea, 2 400 tablettia. Enimmillään oli kyse lähes 11 000 tabletista. Vuonna 2006 Helsingin ho-

vioikeuspiirin laatuhankeen yhteydessä laaditussa rangaistustaulukossa linjattiin törkeän huumausainerikoksen alarajaksi 250 tablettia.

Ekstaasia oli 36 tuomiossa keskiarvon ollessa 3 114 tablettia. Määrä on jälleen varsin suuri, sillä törkeän huumausainerikoksen raja ylittyy 300 tabletin jälkeen. Marihuanaa löytyi 24 tuomiosta. Keskimäärin sitä oli yli neljä kiloa. Heroiinista ja kokaiinista oli maininta vain muutamissa yksittäisissä tapauksissa. Taulukossa esitettyjen tietojen lisäksi rikoksen kohteena saattoi olla myös erilaisia huumausaineeksi luokiteltuja lääkevalmisteita.

Ainemäärien kasvu

Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia muutoksia kymmenen vuoden aikana on tapahtunut törkeiden huumausainerikosten ainemääriin. Vertailuaineistona käytetään viidestä käräjäoikeudesta vuosilta 1996–1997 kerättyjä tuomioita törkeistä huumausainerikoksista (ks. Kainulainen 1999, 18). Mukaan tarkasteluun on otettu amfetamiini ja hasis, koska niitä esiintyi molempina vuosina eniten.

Kuvio 14 Amfetamiinin ja hasiksen määrä (g) törkeistä huumausainerikoksista (RL 50:2) annetuissa tuomiossa vuosina 1996–1997 ja 2005 (%)

Kuviosta 14 voidaan havaita selkeä ainemäärien kasvu. Niin amfetamiinin kuin hasiksenkin määrä tuomioissa on noussut. Liitetaulukkoissa 5a–b esitetään kuvion taustalla olevat tiedot kumulatiivisina prosentteina. Vuosina 1996–1997 viidestä käräjäoikeudesta kerätyissä törkeissä huumausainerikoksissa 80 prosentissa tapauksia amfetamiinia oli alle 500 grammaa. Hovioikeudesta kerätyissä tuomioissa määrät ovat sen sijaan paljon suurempia. Yli puolessa tapauksista on kyse yli kilosta amfetamiinia. Yli viiden kilon määriä on lähes joka kolmannessa tuomiossa.

Liitetaulukossa 5a–b esitettyjen tietojen perusteella on vastaavalla tavalla mahdollista tarkastella hasiksen määrän lisääntymistä. Vuosina 1996–1997 se jäi yli puolessa tapauksista alle kahteen kiloon, kun taas vuonna 2005 yli puoleen tapauksista päästään vasta 15 kilon kohdalla. Joka neljännessä hovioikeuden tuomioissa rikoksen kohteena oli yli 30 kiloa hasista.

5.6 Oikeudellisesta arvioinnista

Törkeissä huumausainerikoksissa oli kysymys huumeiden levittämiseen liittyvästä toiminnasta. Laissa mainituista kvalifiointiperusteista keskeisin oli huumausaineen suuri määrä. Tuomioistuinten tekemissä ratkaisuissa viitattiin säännönmukaisesti tähän seikkaan. *”Rikoksen kohteena on ollut suuri määrä huumausainetta ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.”* Myös huumausaineen laatu nousi usein esille. Tällöin oli kyse erittäin vaarallisiksi luokitelluista huumausaineista, kuten amfetamiinista, ekstaasista tai heroiinista.

Huumausaineen määrän ja laadun jälkeen löytyi eniten mainintoja huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelemisesta. Muut laissa mainitut kvalifiointiperusteet osoittautuivat harvinaisiksi. Järjestäytyneisyydestä löytyi alle kymmenen mainintaa, terveyden tai hengen vaaran aiheuttamisesta ja alaikäisille levittämisestä vain muutamia.

Huumausaineen määrä on vaikuttanut paitsi kvalifiointiperusteena myös rangaistuksen pituutta mitattaessa. Jäljempänä palataan vielä tarkastelemaan muutamien esimerkkitapausten valossa huumemäärän ja rangaistuksen pituuden välistä suhdetta. Tässä yhteydessä on kuitenkin jo mahdollista todeta, että rangaistuksen mittaamisessa hyvin ratkaiseva merkitys on rikoksen kohteena olevalla huumemäärällä. Se ei kuitenkaan ole ainoa mittaamisessa vaikuttava seikka. Merkitystä on myös muilla tekijöillä, kuten toiminnan laajuudella, kestolla, taloudellisen hyödyn tavoittelemisella ja rikoksentekijän asemalla huumausaineiden levityskuviossa. Mittaamisessa saatettiin ottaa kantaa tuomittavien henkilöiden omaan osuuteen ja tehtäviin levityskuvioissa, ja sen mukaisesti vastuun jakautumiseen ryhmän toiminnasta. Eri tekotapoja tarkasteltaessa näytti siltä, että huumeiden salakuljetukseen suhtauduttaisiin muita tekemuotoja ankarammin.

Helsingin hovioikeuden antamissa tuomioissa viitattiin vain harvoin rangaistuksen koventamis- tai lieventämisperusteisiin. Muutamissa tapauksissa hovioikeus käsitteli rangaistuksen mittaamista, mutta lopputuloksena

saattoi hyvinkin olla, että esimerkiksi syytetyn toiminta oman rikoksensa selvittämisessä ei riittänyt lieventämisperusteen soveltamiseen.

Rikoshyödyn menettäminen osoittautui yhdeksi harvinaiseksi kysymykseksi, joista oikeudellisia toimijoilla oli selkeitä tulkintaerimielisyyksiä keskenään. Tällöin erimielisyys vallitsi rikoshyödyn laskentatavasta, jolloin hovioikeus muutti käräjäoikeuden käyttämän nettolaskelman bruttolaskelmaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että huumausaineen hankintahintaa ei vähennetty laskettaessa huumausainerikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä.²⁷

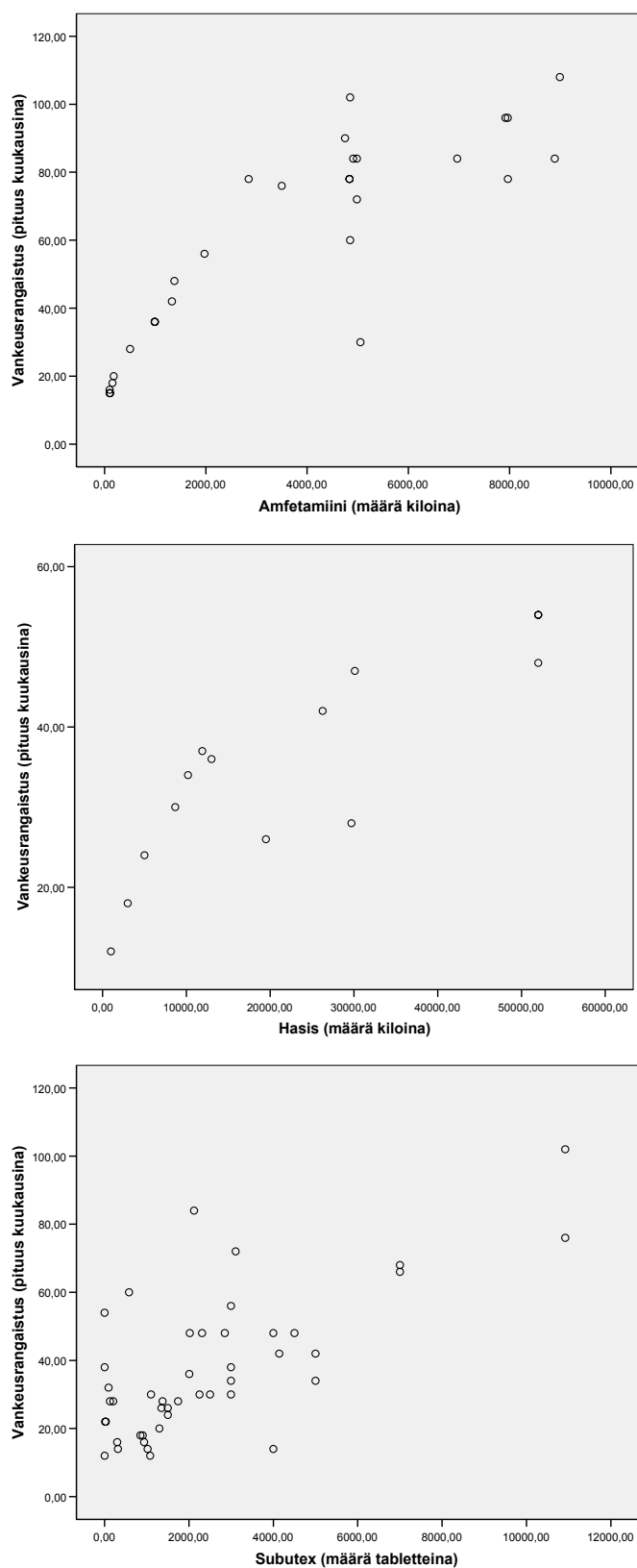
Ainemäärän vaikutus rangaistuksen pituuteen

Seuraavaksi tarkastellaan vuoden 2005 hovioikeusaineiston valossa, millälainen yhteys rikoksen kohteena olevan huumemäärän ja vankeusrangaistuksen pituuden välillä on. Tällöin otetaan aluksi mukaan vain sellaisia tapauksia, joissa esiintyy yksi ainoa huumausaine. Hovioikeusaineistosta löytyi 29 pelkästään amfetamiinia, 14 vain hasista ja 16 vain Subutexia koskevaa tuomiota.

X-koordinaatilla kuvataan ainemäärä kiloina tai tabletteina ja Y-koordinaatilla vankeusrangaistuksen pituus kuukausina. Kuviosta 15 havaitaan, että suurempi ainemäärä on johtanut pidempään rangaistukseen. Huumausaineen määrä ei ole kuitenkaan ainoa rangaistuksen mittaamisessa vaikuttava seikka, kuten edellä todettiin, sillä merkitystä voi olla esimerkiksi toiminnan suunnitelmallisuudella.

Kuviossa esitetyt samat huumausaineen määrät eivät aina ole keskenään yhteismitallisia, koska huumausaineen pitoisuus vaihtelee. Rangaistusta mitattaessa on merkitystä myös sillä, onko koko ainemäärää käsitelty yhdellä kertaa vai pienemmissä erissä pidemmän ajan kuluessa. Joissakin tapauksissa rikoksen kohteena olevaan huumausainemäärään sisältyy myös henkilön itsensä käyttämä ainemäärä. Törkeästä huumausainerikoksesta tuomittu henkilö on niin ikään saattanut samalla kertaa syyllistyä muihin rikoksiin tai hänen rikosrekisteristään löytyi aikaisempia merkintöjä.

²⁷ Hovioikeus perusteli ratkaisujaan viittaamalla tämän suuntaisiin korkeimman oikeuden antamiin ratkaisuihin ks. KKO 1999:89, 2004:73. Korkein oikeus on varsin tuoreessa ratkaisussaan uudelleen linjannut rikoshyödyn laskemista (KKO 2007:1). Lähtökohta on pysynyt samana, joskin peräkkäisistä huumekaupoista saatua myyntihintaa ei laskettu yhteen.

Kuvio 15 Huumausaineen määrän ja vankeusrangaistuksen pituuden välinen yhteys amfetamiinissa (n=29), hasiksessa (n=14) ja Subutexeissa (n=16)
Lähde: Helsingin hovioikeudesta vuonna 2005 kerätty aineisto

Tutkimusaineiston perusteella on näistä varaumista huolimatta mahdollista todeta, että Helsingin hovioikeuden törkeistä huumausainerikoksista antamat tuomiot ovat noudatelleet huumausainerikoksista annettua rangaistus-taulukkoa. Rikoksen kohteena olevalla huumausaineen määrällä ja vankeusrangaistuksen pituudella on selkeä yhteys. Kaikkein pisimmät vankeustuomiot annettiin niistä rikoksista, joiden kohteena oli kaikkein eniten huumausainetta.

Tässä aineistossa on 18 tuomiota, joissa annettiin yli seitsemän vuoden pituinen vankeusrangaistus. Näissä tapauksissa rikoksen kohteena olevat huumausainemäärät olivat huomattavia. Lähes kaikista tuomioista löytyi amfetamiinia, jota oli keskimäärin 6,7 kiloa. Joka toisessa tapauksessa oli amfetamiinin rinnalla levitetty hasista, jolloin sitä oli rikoksen kohteena keskimäärin 73 kiloa. Myös ekstaasia löytyi joka toisesta tuomiosta, jolloin sitä oli keskimäärin 5 000 tablettia. Muutamassa tapauksessa oli liikuteltu huomattavia määriä kokaiinia. Yhdessä tapauksessa rikoksen kohteena oli yli 10 000 Subutex-tablettia.

6 TUTKIMUSTULOKSET *Heini Kainulainen*

Huhausainetilanne vakavoitui 1990-luvulla monilla mittareilla mitattuna. Tämä heijastui rikosoikeudelliseen järjestelmään, mikä ilmeni niin rikosten kuin rikoksista epäiltyjen henkilöiden lukumäärän nousuna. Kysynnän ja tarjonnan lisääntymisen takia huhausainemarkkinoilla liikuteltavat aine-määrät kasvoivat. Samalla markkinoille tuli uusia vahvoja huhausaineita muun muassa ekstaasin ja poltettavan heroiinin muodossa. Viranomaisten takavarikkoon saadut aine-määrät nousivat 1990-luvun puolivälin jälkeen moninkertaisiksi. Poliisin arvion mukaan huhausainerikollisuus sai myös aikaisempaa järjestäytyneemmän luonteen ja sen yhteydet kansainväliseen rikollisuuteen vahvistuivat. Huhausainerikosten vakavoituminen on viime kädessä todennettavissa vankiloista, sillä huhausainerikoksista tuomittujen vankien määrä kasvoi. Heille on myös määrätty varsin pitkiä van-kilarangaistuksia.

Tarkasteltaessa huhausainetilanteen arvioimisessa käytettyjä mittareita voidaan todeta, että 2000-luvulle tultaessa tilanne on selvästi rauhoittunut. Huumekokeilut eivät ole enää kasvaneet. Huumeiden käyttäjien keskuudessa ilmenneet epidemiat on saatu kuriin terveysneuvontapisteiden avaamisen myötä. Huumekuolemat ovat vähentyneet. Tämä tutkimus vahvistaa samaa kehityskulkua. Poliisin tietoon tullut rikollisuus ei ole enää kasvanut, törkeiden rikosten määrä on viiden viimeisen vuoden aikana ollut laskusuunnassa ja takavarikoitu aine-määrä on pienentynyt. Tästä huolimatta huumeiden aiheuttamat haitat tulevat todennäköisesti vielä pitkään pysymään aikaisempaa korkeammalla tasolla. Toisaalta on syytä huomata, että huhausaineongelma jää Suomessa kansainvälisessä vertailussa muita maita pienemmälle tasolle.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu rangaistuskäytäntöä törkeissä huhausainerikoksissa. Lähteenä on käytetty Tilastokeskuksen ylläpitämiä oikeustilastoja. Tämän lisäksi törkeistä huhausainerikoksista annetuista ehdottomista tuomioista kerättiin erillinen aineisto Helsingin hovioikeudesta vuodelta 2005.

Seuraavaksi kerrataan keskeiset tutkimustulokset.

1. Poliisin tietoon tulleiden törkeiden huhausainerikosten määrä on vähentynyt. Poliisin tietoon tulleista huhausainerikoksista verrattain pieni määrä on törkeitä. Vuosina 1997–2006 törkeät huhausainerikokset muodostivat keskimäärin viisi prosenttia kaikista huhausainerikoksista. Niiden lukumäärä oli alle 700 vuodessa. Vuonna 2006 poliisin tietoon tuli 657

törkeää huumausainerikosta, mikä on 17 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Tästä huolimatta pidemmällä ajanjaksolla tarkasteltuna törkeiden huumausainerikosten lukumäärä on vähentynyt. Vuonna 2002 poliisin tietoon tuli 760 törkeää huumausainerikosta, mihin verrattuna rikosten määrä on vähentynyt 14 prosenttia. Vuoteen 2001 verrattuna törkeiden huumausainerikosten määrä on vähentynyt neljänneksellä.

2. Takavarikoitujen aineiden määrä on kääntynyt laskuun. Takavarikoitu huumausainemäärä kasvoi moninkertaiseksi 1990-luvun puolessa välissä. Toisaalta lähtötaso oli verrattain matala. 2000-luvulle tultaessa monien huumausaineiden takavarikoitu määrä on kääntynyt laskuun. Esimerkiksi hasista takavarikoitiin 1990-luvun alussa keskimäärin alle sata kiloa, mutta kymmenen vuotta myöhemmin määrä hipoi viittä sataa kiloa. 2000-luvulla takavarikoitu hasiksen määrä on vähentynyt. Vuonna 2006 takavarikoitiin noin 283 kiloa hasista, mikä on kolmasosa edellisvuotta vähemmän. Amfetamiinin määrän kasvu oli vielä voimakkaampaa. Kun 1990-luvun alussa liikuttiin vuositasolla 10–20 kilossa, kasvoi määrä vähitellen yli sataan kiloon. Vuonna 2006 takavarikoitiin noin 126 kiloa amfetamiinia, mikä on kymmenisen prosenttia edellisvuotta enemmän. Ekstaasia saatiin huippuvuosina 2000–2001 takavarikkoon 83 000–87 000 tabletin verran, mutta sen jälkeen suunta on ollut laskeva. Vuonna 2006 takavarikoitiin lähes 40 000 tablettia, mikä on puolet vähemmän huippuvuosien lukemista. Opiaattien käyttäjien hoidossa käytetyn Subutexin takavarikot ovat pysytelleet 20 000–40 000 välillä. Kolmena viime vuonna määrät ovat laskeneet. Kannabis-kasvien määrät ovat sen sijaan kasvaneet 2000-luvulla. Tosin vuonna 2006 kasvien määrä väheni edellisestä vuodesta viidenneksellä, noin 7 500 takavarikoituun kasviin.

3. Törkeiden huumausainerikosten määrä käräjäoikeuksissa on laskenut. Käräjäoikeuksien käsittelemien törkeiden huumausainerikosten määrissä tapahtui 1990-luvun puolivälin jälkeen kasvua, mutta sen jälkeen määrät ovat vähentyneet. Vuosina 2001–2005 käräjäoikeuksissa annettiin keskimäärin viitisensataa syyksi lukevaa tuomiota törkeästä huumausainerikoksesta. Vuonna 2001 tuomioita oli 616, kun niitä vuonna 2005 oli 463. Vähennys on 25 prosenttia. Päärikosperusteisten rikosten lukumäärät ovat hieman pienempiä, mutta kehityskulku on sama.

4. Törkeistä huumausainerikoksista annetaan ankaria rangaistuksia. Törkeästä huumausainerikoksesta tuomitaan varsin ankaria rangaistuksia. Ehdottomien vankeuksien käyttö on ehdollista vankeutta huomattavasti yleisempää. Vuosina 2001–2005 ehdollista vankeutta tuomittiin vain noin joka

viidennessä tuomiossa. Keskirangaistus on pysynyt samalla tasolla viimeiset kymmenen vuotta. Vuonna 2005 ehdollisen rangaistuksen keskipituus oli 1 vuosi 3 kuukautta.

Suurin osa käräjäoikeuksien törkeästä huumausainerikoksesta määräämistä vankeusrangaistuksista on *ehdottomia*. Keskirangaistusten pituus on vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuosituhannen vaihdetta lähestyttäessä keskirangaistukset nousivat. Vuosina 2001–2005 ehdottomien vankeuksien pituus oli keskimäärin noin kolme vuotta ja kaksi kuukautta (38 kk).

5. *Törkeästä huumausainerikoksesta tuomitaan pitkiä vankilarangaistuksia.* Törkeissä huumausainerikoksissa on tuomittu varsin pitkiä ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vuonna 2002 annettiin viiden vuoden tai sitä pidempi rangaistus 75 henkilölle. Tämän jälkeen pitkien tuomioiden lukumäärä on hieman laskenut. Vuonna 2005 tapauksia oli 62. Yli kahdeksan vuoden tuomion saaneiden lukumäärä on sen sijaan kasvanut. Vuonna 2002 tuomittiin 14 henkilöä yli kahdeksan vuoden mittaiseen vankeusrangaistukseen. Vuonna 2005 heidän lukumääränsä oli 25.

6. *Rangaistusasteikon riittävyydestä.* Törkeistä huumausainerikoksista on tuomittu useita pitkiä vankeusrangaistuksia. Tuomioiden lukumääriä tarkasteltaessa huomataan kuitenkin, että huomattava osa tuomioista on sijoittunut asteikon ensimmäiseen neljännekseen. Suurin osa tuomioista on ollut pituudeltaan alle kolme vuotta. Vain pieni määrä rangaistuksista on mitattu asteikon yläpäästä (ks. kuvio 11, s. 33). Törkeän huumausainerikoksen kymmenen vuoden enimmäisrangaistus on mahdollista ylittää kolmella vuodella määrättäessä yhteistä rangaistusta useista eri rikoksista. Tällaisia tuomioita on annettu varsin vähän. Tästä syystä rangaistuskäytännön perusteella ei näytä olevan tarvetta korottaa enimmäisrangaistusta törkeästä huumausainerikoksesta. Suomalainen rangaistustaso saattaisi myös eurooppalaisesta mittapuusta tarkasteltuna osoittautua melko ankaraksi, sillä useiden muiden maiden takavarikkotietoihin verrattuna Suomen huumausainemarkkinoilla liikutellaan melko pieniä huumemääriä.

7. *Muutoksenhakeminen ehdottomista vankeusrangaistuksista on yleistä.* Törkeästä huumausainerikoksesta annetusta ehdottomasta vankeusrangaistuksesta on valitettu hyvin usein hovioikeuteen. Vuosina 2001–2005 valituksia tehtiin keskimäärin 86 prosentissa tapauksista. Tässä tutkimuksessa kerätystä erillisestä aineistosta Helsingin hovioikeudesta käy ilmi, että valittajana oli tavallisesti tuomittu henkilö. Hovioikeus otti hänen tekemänsä

valituksen yleensä käsiteltäväkseen, sillä seulonta oli harvinaista. Suulliseen pääkäsittelyyn päätyi 70 prosenttia tapauksista.

8. *Lähes joka toinen käräjäoikeuden tuomio muuttui hovioikeudessa.* Muutoksenhakemisen tuloksena käräjäoikeuden antama tuomio muuttui hovioikeudessa lähes joka toisessa tapauksessa (46 %). Kun hovioikeus muutti tuomiota, se yleensä alensi rangaistusta. Muutokset olivat usein varsin tuntevia, sillä vankeusrangaistus pieneni suuressa osassa tapauksia vähintään viidenneksellä.

9. *Huumausaineen määrä on keskeinen rangaistuksen pituuteen vaikuttava seikka.* Helsingin hovioikeudesta kerätystä aineistosta kävi ilmi, että törkeissä huumausainerikoksissa rangaistuksen mittaamiseen vaikuttaa merkittäväällä tavalla rikoksen kohteena oleva huumemäärä. Sen lisäksi rangaistusta mitattaessa on merkitystä myös muilla seikoilla, kuten toiminnan laajuudella, kestolla, suunnitelmallisuudella, taloudellisen hyödyn tavoittelemisella ja rikosentekijän asemalla huumeiden levityskuviossa. Hovioikeuden käsittelemissä törkeissä huumausainerikoksissa rangaistukset olivat keskimäärin varsin ankaria. Rangaistusten pituutta selittivät suuret huumemäärät. Esimerkiksi amfetamiinia oli rikoksen kohteena keskimäärin 3,2 kiloa, hasista 25,7 kiloa ja Subutex-tabletteja 2 400 kappaletta.

LÄHTEET

- Frände, Dan & Matikkala, Jussi & Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti & Viljanen, Pekka & Wahlberg, Markus (2006). *Keskeiset rikokset*. Helsinki: Edita.
- Grapendaal Martin & Leuw Ed & Nelen Hans (1994). Legalization, decriminalization and the reduction of crime. Teoksessa Leuw Ed. & Marshall I. Haen: *Between prohibition and legalization. The Dutch Experiment in Drug Policy*. Studies on crime and justice. A series from the research and documentation centre. Amsterdam: Kugler Publications.
- EMCDDA 2006. Huumeongelma Euroopassa. Vuosiraportti 2006. Lissabon: Euroopan huumeaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus.
- Hakkarainen, Pekka & Kainulainen, Heini & Perälä, Jussi (2006). Suomen kannabismarkkinat – paljonko pilveä palaa? *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2006, 583–595.
- HE 180/1992. Hallituksen esitys (HE) Eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumeusainerikoksia koskevilla säännöksillä.
- HE 33/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.
- Helsingin käräjäoikeuden huumeusainerikosten rangaistustaulukko 1999. (Julkaistu osana Laatuhanke 2003 raporttia.)
- Hietaniemi, Tuija & Korpisaari, Harri (2005). Rikosten ehkäisy järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Vantaa: Keskusrikospoliisi. *Rikostutkimus* 2003–2004.
- Jokela, Antti (2005). *Oikeuskäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I*. Helsinki: Talentum.
- Junninen, Mika (2006). *Adventures and risk-takers: Finnish professional criminals and their organisations in 1990s cross-border criminality*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations.
- Junninen, Mika & Aromaa, Kauko (1999). Crime Across the Border: Finnish professional criminals taking advantage of Estonian crime opportunities. Teoksessa: Aromaa, Kauko (ed.): *Eastern Crime. A Selection of Reports on Crime in the St. Petersburg Region and the Baltic Countries, 1993–1999*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 168.
- Kainulainen, Heini (1999). *Toimenpiteistä luopuminen huumeusainerikoksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 164.
- Kainulainen, Heini (2000). *Huumeiden käytön rangaistavuus Suomessa*. Julkaisematon oikeustieteen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto 2000.
- Kainulainen, Heini (2006a). *Seuraamusikäytäntö huumeusaineen käyttörikoksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 219.
- Kainulainen, Heini (2006b). Päihde- ja dopingrikokset. Teoksessa: *Rikollisuustilanne 2005. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 220, 153–165.
- Kaplan Howard B. (toim.) (1995). *Drugs, Crime, and other Deviant Adaptations. Longitudinal Studies*. New York: Plenum Press.
- KRP 2007. Huumeusaine- ja dopingrikollisuus. Keskusrikospoliisin julkaisematon vuosikatsaus.

- Kinnunen, Aarne (1996). *Isännät, rengit ja pokat. Huumemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu- ja 133.
- Kinnunen, Aarne (2001). *Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu- ja 182.
- Kinnunen, Aarne & Perälä, Riikka & Telkkä, Tarja (2005). *Poliisin huumevalvontaprojekti pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 20.
- Laatuhanke (2002). Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja III esipuheineen. (<http://www.oikeus.fi/uploads/g50mmb7m5kjb7m.pdf>)
- Laatuhanke (2003). Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja I–II. (<http://www.oikeus.fi/uploads/thuxztud.pdf>)
- Laatuhanke (2006). Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke. Huumetyöryhmä 2006. Rangaistuskäytännön yhtenäisyys koskien huumausaine-, lääke- ja dopingrikoksia. (http://www.oikeus.fi/uploads/roevng_1.pdf)
- Lappi-Seppälä, Tapio (2006a). Rangaistuksen hinta. Teoksessa: *Rikosoikeudellisia kirjoituksia III Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu* (2006). Helsinki: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja 268, 181–214.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2006b). Kontrolliviranomaisten toiminta. Teoksessa: *Rikollisuustilanne 2005. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu- ja 220, 263–345.
- Leskinen, Jari (2001). Miten Baltia vaikuttaa suomalaisen ammattimaisen rikollisuuden kuvaan. KRP:n juhlaseminaarissa pidetty esitelmä 29.3.2001.
- Metsäpelto, Leena (2005). KKO 2005:56. Huumausaineen vaarallisuuden luokittelu ja rangaistuksen mittaaminen törkeästä huumausainerikoksesta. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein I/2005*. Helsinki: Talentum, 439–445.
- Metsäpelto, Leena (2007a). KKO 2006:59. Paljonko on ”suuri määrä”, kun arvioidaan huumausainerikoksen törkeysastetta. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein II/2005*. Helsinki: Talentum, 26–33.
- Metsäpelto, Leena (2007b). KKO 2006:60. Rangaistuksen mittaaminen törkeästä huumausainerikoksesta. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein II/2005*. Helsinki: Talentum, 34–38.
- Nuutila, Ari-Matti (2002). Huumausainerikokset. Teoksessa Heinonen, Olavi & Koskinen, Pekka & Lappi-Seppälä, Tapio & Majanen, Martti & Nuotio, Kimmo & Nuutila, Ari-Matti & Rautio, Ilkka: *Rikosoikeus*. Oikeuden perusteokset. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy. II painos, 1447–1485.
- OM 2006:28. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen. Tarkoituksen ja menettelyn uudelleen arviointi. Helsinki: Oikeusministeriö. Lausuntoja ja selvityksiä 2006:28.
- Perälä, Jussi (2002). Hidasta ja nopeaa – heroiinin ja amfetamiinin käytön etnografiaa. Teoksessa Hakkarainen, Pekka & Kaukonen, Olavi: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 68–109.
- Perälä, Jussi (2007). Pääkaupunkiseudun huumausainemarkkinat. Käsikirjoitus 2007.

- Rönkä, Sanna & Salonen, Pirita (2006). Huumausainetilanne Suomessa 2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tilastotiedote 11/2006.
- Salasuo, Mikko (2004). *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 149.
- Tackling Drugs together. Tackling Drugs to Build a Better Britain (1998). The Government's Ten-Year Strategy for Tackling Drugs Misuse. Presented to Parliament by the President of the Council by Command of Her Majesty, April 1998.

LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1a Poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset vuosina 1997–2006 (N)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Huumausainerikos (RL 50:1)	7781	8910	10701	12687	12092	5821	5202	4672	4589	4168
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	529	539	958	741	859	760	742	582	561	657
Huumausaineen käyttörikos (RL 50:2a)					1899	7240	9084	9217	9248	8480
Huumausainerikoksen valmistelu (RL 50:3)	10	8	7	9	10	20	26	12	20	11
Huumausainerikoksen edistäminen (RL 50:4)	3	4	8	8	9	16	4	3	7	1
Yhteensä	8323	9461	11674	13445	14869	13857	15058	14486	14425	13317
<i>Muutos %</i>	+5,8	+13,7	+23,4	+15,2	+10,6	-6,8	8,7	-3,8	-0,4	-7,7

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 1b Poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset vuosina 1997–2006 (%)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Huumausainerikos (RL 50:1)	93,5	94,2	91,7	94,4	81,3	42,0	34,5	32,3	31,8	31,3
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	6,4	5,7	8,2	5,5	5,8	5,5	4,9	4,0	3,9	4,9
Huumausaineen käyttörikos (RL 50:2a)					12,8	52,2	60,3	63,6	64,1	63,7
Huumausainerikoksen valmistelu (RL 50:3)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Huumausainerikoksen edistäminen (RL 50:4)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 1c Tullin tietoon tulleet huumausainerikokset vuosina 1997–2006 (N)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Huumausainerikos (RL 50:1)	234	329	359	636	592	648	682	685	661	696
Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	54	26	84	105	113	67	80	74	90	137
Huumausaineen käyttörikos (RL 50:2a)					22	77	121	91	99	75
Huumausainerikoksen valmistelu (RL 50:3)	2	0	0	1	0	3	2	1	0	0
Huumausainerikoksen edistäminen (RL 50:4)	0	0	0	0	1	2	1	0	0	1
Yhteensä	290	355	443	742	728	797	886	851	850	909
<i>Muutos %</i>	+25,5	+22,4	+24,8	+67,5	-1,9	+9,5	+11,2	-4,0	-0,1	+6,9

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 2a Rangaistuslaji törkeissä huumausainerikoksissa (RL 50:2) käräjäoikeuksien vuosina 1996–2005 antamissa tuomioissa

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ehdoton vankeus	198	202	164	226	241	355	289	289	253	276
Ehdollinen vankeus	52	36	35	38	59	85	112	81	85	58
Ehdoton vankeus, %	79,2	84,9	82,4	85,6	80,3	80,7	72,1	78,1	74,9	82,6
Ehdollinen vankeus, %	20,8	15,1	17,6	14,4	19,7	19,3	27,9	21,9	25,1	17,4

Lähde: Tilastokeskus (käytetty Oikeustilastollisen vuosikirjan taulukossa 6.6 esitettyjä tietoja)

Liitetaulukko 2b Törkeästä huumausainerikoksesta (RL 50:2) tuomitut pitkät vankilarangaistukset vuosina 2002–2005

	5 v <	6 v <	7 v <	8 v <	9 v <	10 v <
2002	75	54	35	14	10	3
2003	65	43	35	17	10	4
2004	56	43	31	21	11	3
2005	62	45	35	25	15	10

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Taulukon selite: Tämän liitetaulukon 2b tiedot vastaavat taulukossa 8 esitettyjä lukuja, mutta esitystapa on erilainen. Tässä taulukossa luvut on laskettu yhteen siten, että oikean puoleisissa sarakkeissa esitetyt luvut sisältyvät vasemman puolen sarakkeissa esitettyihin lukuihin.

Liitetaulukko 3a Muutoksenhakemisen yleisyys kaikissa rikoslakirikoksissa: käräjäoikeuksien antamista rikostuomioista valittaminen hovioikeuteen (valitusprosentti) vuosina 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Ehdoton vankeus	44,8	45,0	45,0	41,2	41,8
Ehdollinen vankeus	11,4	11,1	10,4	9,2	10,4
Sakko	5,9	6,0	6,0	5,3	5,6
Syyte hylätty	17,7	19,8	19,5	18,0	17,2
Kaikki	14,3	14,6	14,4	13,0	13,5

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 3b Muutoksenhakemisen yleisyys kaikissa huumausainerikoksissa (RL 50:1–4): käräjäoikeuksien antamista rikostuomioista valittaminen hovioikeuteen (valitusprosentti) vuosina 2001–2005

	2001	2002	2003	2004	2005
Ehdoton vankeus	62,8	68,7	67,3	63,6	64,1
Ehdollinen vankeus	19,6	19,1	14,1	16,5	25,7
Sakko	2,8	3,3	3,3	2,1	2,7
Syyte hylätty	13,1	10,2	13,4	6,8	14,9
Kaikki	14,7	17,1	18,3	16,1	18,8

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 4 Rangaistusvankien päärikoksena huumausainerikos (1.5.)

	2001	2002	2003	2004	2005
N	449	498	496	556	512
% kaikista	17,2	18,0	16,7	17,9	16,1
Kokonaisvankiluku	2 608	2 762	2 974	3 107	3 173

Lähde: Rikosseuraamusvirasto

Liitetaulukko 5a Amfetamiinin määrä kumulatiivisina prosentteina törkeistä huumausainerikoksista annetuissa tuomioissa vuosina 1996–1997 ja 2005

Amfetamiini	Käräjäoikeusaineisto 1996–1997	Hovioikeusaineisto 2005
0,01–49,9	19	16
50–99,9	30	16
100–499,9	68	33
500–999,9	92	40
1 000–1 999,9	100	51
2 000–2 999,9		53
3 000–3 999,9		56
4 000–4 999,9		69
5 000–5 999,9		83
6 000–6 999,9		84
7 000–7 999,9		94
8 000–8 999,9		97
9 000–9 999,9		99
10 000–		100
	100 (n=45)	100 (n=70)

Lähde: Erillisaineistot

Liitetaulukko 5b Hasiksen määrä kumulatiivisina prosentteina törkeistä huumausainerikoksista annetuissa tuomioissa vuosina 1996–1997 ja 2005

Hasis	Käräjäoikeusaineisto 1996–1997	Hovioikeusaineisto 2005
0,01–499,9	31	22
500–999,9	38	24
1 000–1 999,9	56	29
2 000–4 999,9	81	35
5 000–5 999,9	100	37
6 000–8 999,9		39
9 000–19 999,9		55
20 000–29 999,9		63
30 000–49 999,9		75
50 000–		100
	100 (n=44)	100 (n=51)

Lähde: Erillisaineistot

SANCTIONING OF AGGRAVATED NARCOTICS OFFENCES

The drastic increase in narcotics use and related harms in Finland in the 1990's is often referred to as the second *drug wave*. During this period the general demand for drugs increased as new substances such as ecstasy and substitution treatment drug Subutex entered the market. At the same time survey results indicated that particularly among young people drug use experiences had become more common. More over, due to the increase of intravenous drug use several various infectious disease epidemics spread among drug users and drug related deaths increased.

Needless to say, changes in the drug situation were also reflected upon the criminal justice system. According to the police, drug related criminality in the 1990's began to have more common features with organised crime and its connections to international criminality deepened. The amount of drug offences registered by the police increased as well as the amount of drugs seized by the law enforcement authorities. This development manifested itself also on the prisoner rates which surged by the end of the millennium although recently the trend seems to be levelling off.

Data and Methods

In this research the primary objective has been to examine the underlying characteristics and traits of drug offence statistics by directing attention in particular to sanctioning *practises* in aggravated narcotic offences. The data utilised is twofold: firstly, statistics on the development of police registered aggravated drug offences together with National Bureau of Investigation statistics on the amount of annually seized drugs have been examined. Secondly, a data on district court decisions on narcotics offences has been analysed and supplemented with a separate court decision data collected from the Helsinki court of appeal representing decisions from 2005.

As appealing against the district court decision is particularly common regarding aggravated narcotics offences (in 71 % of cases in 2005) the court of appeal data enables attaining a more vivid view of the criminal sanctioning discretion. In addition, it has been possible to explore more subtle dimensions of the proceedings through court decisions such as: who was the appellant, to which matters were the appellants dissatisfied with and how was the appeal treated in court. Of special interest has been to examine how often the court of appeal changed the district court decision.

Main Findings

1. ***Narcotics offences recorded by the police have decreased.*** A relatively small amount of the narcotics offences recorded by the police are aggravated. During 1997–2006 they represented five percent of the total amount of all narcotics offences. In the course of this decade the amount has decreased. In 2001 police recorded 859 offences, whereas the number in 2006 was 567. The most recent figures however implicate a slight decrease in the trend.
2. ***The amount of confiscated narcotics has decreased.*** In the mid 1990's the amount of seized narcotics surged, although it should be noted that the initial starting level was relatively low. For example in the beginning of the 1990's the annual amount of confiscated hashish was less than one hundred kilos whereas ten years later the amount was nearly 500 kilos. During recent years the amount of hashish has decreased but at the same time amounts of seized *Kannabis sativa* plants have increased. Regarding amphetamine the increase has been stunning. In the beginning of the 1990's the amount was 10–20 kilos annually, whereas recently the amount has witnessed an exponential growth to over 126 kilos in 2006.
3. ***Amount of sentences issued by district courts in aggravated narcotics offences have decreased.*** The amount of district court decisions regarding aggravated narcotics offences increased after the mid 1990's, but have receded since. During 2001–2005 some five hundred imputable sentences on aggravated narcotics offences were issued by district courts. In 2001 the amount was 616, whereas in 2005 the number was 463. The decrease is 25 per cent.

4. *The imposed punishments in aggravated narcotics offences are harsh.*

The use of unconditional imprisonment is substantially more common than the use of suspended sentence. During 2001–2005 conditional imprisonment was issued only in every fifth sentence. The level of average punishment has stayed the same the last ten years. In 2005 the average punishment of conditional imprisonment was one year and three months. A vast majority of the imposed imprisonments are unconditional. The average length has varied during recent years. By the end of the 1990's the average length of imprisonment increased. During 2001–2005 the average length of unconditional imprisonment was three years and two months.

5. *Long sentences are imposed on aggravated narcotics offences.*

In 2002 an unconditional imprisonment sentence for five years or more was imposed for 75 persons. After this the amount of long sentences has somewhat decreased. In 2005 there were 62 cases. Instead, the amount of offenders receiving a sentence over eight years has increased. The number in 2002 was 14 persons whereas in 2005 the amount was 25.

6. *On the sufficiency of the penal scale.* Evidently the majority of sentences imposed on aggravated narcotics offences place oneself on the midpoint of the penal scale, and only a small amount of the sentences have been measured from the upper end. Thus, the need to raise the maximum penalty for aggravated narcotics offence doesn't appear to be justified according to the findings of this research. Moreover, these kinds of changes to the penal scale might prove to be quite harsh in a European perspective since in comparison with several other European states Finland's drug market is relatively small-scaled.

7. *Appealing in aggravated narcotics offences is common.* During 2001–2005 in 86 per cent of aggravated narcotics offences the case was appealed. The data from Helsinki court of appeal from 2005 indicates that most often the appellant was the person who was convicted in district court. In 70 per cent of the cases examined an oral hearing was organised in court.

8. *Nearly half of the district court decisions changed in Helsinki court of appeal.* As a result of the appeal the decision given by the district court changed in 46 per cent of the examined cases. The most common change executed by the court of appeal was to reduce the sentence

given by the district court. The changes were usually quite considerable, in majority of the cases the sentence for imprisonment decreased at least by twenty per cent.

- 9. *The amount of the substance is a central factor in imposing the sentence.*** In 2005 Helsinki court of appeal the measurement of the sentence in aggravated narcotics offences was significantly based on the amount of the substance related with the offence. On average the sentences were considerable long and the imputable amounts of substances large. For example the amount of imputable amphetamine was approximately 3,2 kilos, hashish 25,7 kilos, and Subutex 2400 tablets.